

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра обліку, оподаткування та управління
фінансово-економічною безпекою**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ:

**Завідувач кафедри,
д. держ. упр., професор**

_____ **І. П. Приходько**
« ____ » _____ **2020 р.**

ДИПЛОМНА РОБОТА

**Удосконалення інформаційного забезпечення функціонування
системи економічної безпеки підприємства**

**Виконав: студент
ОС «Магістр»
Спеціальності
073 «Менеджмент»
спеціалізація «Управління фінансово-
економічною безпекою»
Медяник А.В.**

Керівник: доц. Погорєлова Т.П.

Дніпро – 2020

Форма № Н – 9.01
(затверджена наказом
МОНмолодьспорту України
від 29 березня 2012 року № 384)

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку і фінансів
Кафедра обліку, оподаткування та УФЕБ
Освітній ступінь магістр
ОПП «Управління фінансово-економічною безпекою»
Спеціальність 073 «Менеджмент»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 2020 р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу студентки

Медяник Аліні Василівни

- 1. Тема дипломної роботи** «Удосконалення інформаційного забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства»
керівник роботи Погорелова Тетяна Павлівна, к.е.н., доцент
затверджено наказом по ДДАЕУ від «13 » жовтня 2020 р. № 2593
- 2. Строк подання студентом роботи** – 11 грудня 2020 року.
- 3. Вихідні дані до роботи** Господарський кодекс України, реєстри синтетичного, аналітичного обліку та фінансова звітність ТОВ «Пентагон-ЮА».
- 4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розкрити).** 1. Теоретико-методичні основи інформаційного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства. 2. Фінансова-економічна характеристика господарства. 3. Інформаційне забезпечення економічної безпеки ТОВ «Пентагон-ЮА». 4. Шляхи удосконалення інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.
- 5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).** Основні складові обліково-аналітичної системи підприємства при забезпеченні його безпеки. Основні компоненти аналізу, що використовуються в інформаційному забезпеченні економічної безпеки підприємства. Оцінка фінансової стійкості ТОВ «Пентагон-ЮА» за 2015-2019 рр. Оцінка економічної безпеки підприємства. Організаційна структура бухгалтерії в ТОВ «Пентагон-ЮА».

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____ 10 лютого 2020 р. _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Пор №	Назва етапів дипломного роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітки
1.	Теоретико-методичні основи інформаційного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства	Березень 2020р.	
2.	Фінансова-економічна характеристика господарства	Червень 2020р.	
3.	Інформаційне забезпечення економічної безпеки ТОВ «Пентагон-ЮА»	Вересень 2020р.	
4.	Шляхи удосконалення інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства	Жовтень 2020р.	
5.	Вступ	Листопад 2020р.	
6.	Висновки і пропозиції	Грудень 2020р.	
7.	Оформлення роботи	Грудень 2020р.	

Студент _____ Медяник А.В.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Погорелова Т.П.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	9
1.1. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємства	9
1.2. Облік і аналіз у контексті забезпечення економічної безпеки підприємства	20 30
Висновки до першого розділу	
РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ПЕНТАГОН-ЮА»	32 32
2.1. Фінансово – економічна характеристика господарства	
2.2. Характеристика організації роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими	44
2.3. Організація формування інформаційного забезпечення у ТОВ «Пентагон-ЮА»	54 68
Висновки до другого розділу	
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	70
3.1. Обґрунтування необхідності вдосконалення організації інформаційного забезпечення на сільськогосподарському підприємстві	70
3.2. Удосконалення облікової політики підприємства для покращення інформаційного забезпечення підприємства	74 79
3.3. Політика інформаційної безпеки у ТОВ «Пентагон-ЮА»	83
Висновки до третього розділу	84
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96
ДОДАТКИ	

РЕФЕРАТ

Дипломна робота викладена на 96 сторінках друкованого тексту, включає вступ, 3 розділи, висновки і пропозиції. Список використаної літератури складається з 77 найменувань, містить 17 таблиць.

Мета дипломної роботи полягає в розробленні теоретико-методичних положень та обґрунтуванні прикладних рекомендацій щодо формування інформаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємств.

Об'єктом дослідження є процес інформаційного забезпечення економічної безпеки товариства з обмеженою відповідальністю «Пентагон-ЮА» Петропавлівського району Дніпропетровської області.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є фундаментальні положення теорії економічної безпеки підприємств та інформаційного забезпечення, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з питань економічної безпеки, економічної розвідки та інформаційного забезпечення діяльності підприємств.

У процесі дослідження використано такі методи: порівняльного аналізу та узагальнення – для визначення сутності інформаційного забезпечення; економіко-статистичного аналізу – для дослідження тенденцій розвитку дослідного підприємства; теоретичного узагальнення – для обґрунтування показників, що характеризують систему економічної безпеки підприємства.

У роботі досліджено теоретичні та методологічні основи формування інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Оцінено діючу облікову політику на підприємстві.

Обґрунтовано пропозиції з вдосконалення інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Результати впроваджені в діяльність товариства з обмеженою відповідальністю «Пентагон-ЮА» Петропавлівського району Дніпропетровської області.

Ключові слова

Підприємство, інформація, інформаційне забезпечення, економічна безпека, облікова політика.

Ключевые слова

Предприятие, информация, информационное обеспечение, экономическая безопасность, учётная политика.

Keywords

Company, information, information support, economic security, accounting policy.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У системі управління економічною безпекою сільськогосподарського підприємства велике значення має інформаційне забезпечення, що є сукупністю інформаційних джерел, економічних параметрів, включає вибрану методику проведення оцінювання та аналізу рівня економічної безпеки господарюючого суб'єкта.

Нинішні умови господарювання сільськогосподарських підприємств потребують постійного відслідковування потенційних ризиків, зібрання достовірної інформації та її опрацювання. Ефективність прийнятих управлінським персоналом рішень залежить саме від інформаційних джерел, якими володіють менеджери підприємства.

Інформаційному забезпеченню у цілісній системі управління господарюючим суб'єктом має бути притаманний системний підхід. Під час управління економічною безпекою підприємства проблематичним є поєднання зібраних інформаційних джерел, їх опрацювання та визначення взаємозв'язків між ними.

Основою для прийняття ефективних управлінських рішень є належний рівень інформаційного забезпечення, що в свою чергу прямо впливає на стан економічної безпеки підприємства.

Вивченню проблем економічної безпеки підприємств присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких Г.А. Андрощук, Т.Г. Васильців, О.А. Грунін, С.О. Грунін, А.І. Доронін, В.Є. Духов, А.О. Заїнчковський, С.М. Ілляшенко, Г.В. Козаченко, І.М. Кузнецов, П.П. Крайнев, О.М. Ляшенко, Г.К. Нікіфоров, Є.О. Олейніков, Л.О. Омелянович, Ю.С. Погорелов, П.Я. Пригунов, Н.Й. Ревенчук, В.К. Сенчагов, В.І. Франчук, А.А. Чернявський, С.М. Шкарлет, В.В. Шликов, В.І. Ярочкін та ін. У працях цих учених висвітлюються питання визначення сутності та особливостей економічної безпеки підприємств, аналізу, оцінки та формування напрямів її забезпечення.

Теоретико-методичні та прикладні питання формування інформаційного забезпечення підприємств розглянуто в роботах таких науковців, як І.Л. Бачіло, С.В. Бегун, О.А. Виноградов, Л.Ф. Єжова, Т.В. Лівощко, Г.В. Матвієнко, В.І. Мухіна, Л.А. Птіцина, С.Я. Салига, О.Є. Соломенко, А.М. Ткаченко, Г.В. Товканець, І.П. Фельдман, Й. Хайтце, З.Є. Шершньова, С.І. Яковенко та ін.

Однак теоретико-прикладні положення забезпечення економічної безпеки підприємств та її інформаційного забезпечення обґрунтовані недостатньо.

Необхідність наукового дослідження цих проблем та опрацювання науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення інформаційного забезпечення в системі економічної безпеки підприємств сільського господарства зумовило вибір теми магістерської роботи, її мету та завдання.

Мета і завдання дослідження. Мета дипломної роботи полягає в розробленні теоретико-методичних положень та обґрунтуванні прикладних рекомендацій щодо формування інформаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємств.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- розглянути проблему інформаційної безпеки функціонування підприємства в сучасних умовах господарювання;
- обґрунтувати теоретичні основи формування обліково-аналітичної системи;
- здійснити аналіз фінансово-господарської діяльності досліджуваного підприємства;
- надати характеристику організації роботи служби економічної безпеки підприємства та зробити оцінку її стану за окремими складовими;
- розглянути організацію формування інформаційного забезпечення у ТОВ «Пентагон-ЮА»;

– рекомендувати шляхи удосконалення інформаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємства.

Об’єктом дослідження є процес інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та прикладні аспекти інформаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємств сільського господарства.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є фундаментальні положення теорії економічної безпеки підприємств та інформаційного забезпечення, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з питань економічної безпеки, економічної розвідки та інформаційного забезпечення діяльності підприємств.

У процесі дослідження використано такі методи: порівняльного аналізу та узагальнення – для визначення сутності економічних понять; економіко-статистичного аналізу – для дослідження тенденцій розвитку дослідного підприємства; теоретичного узагальнення – для обґрунтування показників, що характеризують систему економічної безпеки підприємства.

Інформаційна база дослідження: законодавчі акти та нормативні матеріали Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства аграрної політики і продовольства України, фінансова та управлінська звітність ТОВ «Пентагон-ЮА»; публікації періодичних та спеціалізованих вітчизняних і зарубіжних видань; матеріали науково-практичних конференцій і семінарів, а також результати власних досліджень та спостережень.

Наукова новизна отриманих результатів

удосконалено:

- основні складові обліково-аналітичної системи підприємства при забезпеченні його безпеки;
- основні компоненти аналізу, що використовуються в інформаційному забезпеченні економічної безпеки підприємства.

отримали подальший розвиток:

- визначення «інформаційне забезпечення - це сукупність форм документів, нормативної бази та реалізованих рішень щодо обсягів, розміщення та форм існування інформації, яка використовується в інформаційній системі».

Практичне значення отриманих результатів полягає у науковому обґрунтуванні основних теоретичних підходів і рекомендацій, наведених в дипломній роботі, дотримання котрих значно покращить інформаційне забезпечення ТОВ «Пентагон-ЮА», призведе до зростання рівня достовірності й ефективності економічної інформації підприємства та підвищить економічну безпеку господарства.

Апробація результатів роботи. Основні положення дипломного дослідження обговорювалися на наукових семінарах кафедри обліку, оподаткування і УФЕБ та на науковій конференції професорсько-викладацького складу кафедри ДДАЕУ: «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (Дніпро, 29-30 жовтня 2020).

Публікації. За підсумками проведеного дослідження в наукових виданнях опубліковано 3 наукових праці.

Дипломна робота складається з таких частин: вступ; три розділи; висновки та пропозиції; список використаних джерел; додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємства

Багато вчених називають XXI століття століттям інформації - Чарльз Хенді, Гері Хемел, К. Пхалад. В умовах її недостатності у бізнесу з'являється невпевненість в правильності прийнятих управлінських рішень. Інформація є основою функціонування ринкових відносин між різними господарськими суб'єктами. За останні 30 років галузі розширили свої традиційні межі за рахунок диверсифікації і коопераційних зв'язків з компаніями з інших галузей. Виникла «змішана економіка» різних галузей і необхідність координації їх діяльності на основі сформованих бізнес-процесів і сукупних інтегрованих ланцюжків створення вартості. Звідси необхідність підтримки загальногалузевої інформаційної мережі для координації інформації та створення більш ефективних комунікацій між ланцюжками формування вартості. У подібній ситуації роль і значимість інформації постійно зростає [14].

Сприйняття стратегічного бізнес-оточення підприємства ґрунтується на інформації, яка містить у собі:

- дані про інших конкуруючих підприємствах;
- загального корпоративного позиціонування з точки зору досягнення стратегічних цілей підприємства;
- дані про конкурентні переваги і ресурсну базу окремих бізнес-одиниць підприємства.

Необхідна інформація отримується зазвичай трьома найбільш поширеними способами:

- безпосередньо із зовнішнього бізнес-середовища (критерії зовнішньої діяльності);
- від інших бізнесів, що функціонують в схожій бізнес-середовищі;
- від безпосередньої діяльності бізнес-одиниць і підрозділів (з урахуванням системи взаємовідносин між ними і з підприємством в цілому).

Для відбору та оновлення даних в якості фільтруючого їх механізму можуть використовуватися сценарії розвитку підприємства. Нова, «свіжа» інформація повинна включатися в певний сценарій лише тоді, коли вона буде відповідати концепції і філософії менеджменту підприємства.

Цикл збору і використання інформації умовно можна зобразити простою схемою:

$$П - О - І, \quad (1.1)$$

де П - придбання, збір інформації; О - визначення придатності інформації, перевірка її достовірності та надійності; І - виснаження, старіння інформації [14, 18].

Підприємства повинні вміти розпізнавати і засвоювати нову цінну інформацію і застосовувати її в комерційних цілях (наприклад, нові технології або сучасні форми організації бізнесу), то б то володіти абсорбуючою здатністю.

Обсяг інформації в умовах використання нових комунікаційних технологій спільно з енергетичними системами і інтернет-технологіями постійно зростає. Широке поширення отримала ідея створення інтелектуальної енергомережі, популярність якої зростає. На думку фахівців, інтелектуальна енергетична мережа повинна торкнутися всіх сторін життя людини в сучасному суспільстві (включаючи житлові приміщення, транспортні засоби, офіси) [10]. В даний час вже існує ринок 3D-друку, який «відчуває наплив нових стартапів з такими назвами, як Within Technologies, Digital Forming, Shape Ways, Rapid Quality Manufacturing і Stratasys» [22]. В кінцевому рахунку, цифрова революція змінить інфраструктуру не тільки національних, а й глобальної економік. Трансформація економіки і поява

сучасних бізнес-моделей зажадали вирішення проблеми управління інформацією, тому в більшості підприємств посаду директора з інформаційних технологій стала сьогодні реальністю.

Процес інформатизації крім блага несе істотні загрози безпеки суспільству, державі, підприємству. У будь-якій компанії постійно збільшується не тільки обсяг даних, одержуваних як з традиційних, так і нетрадиційних джерел, але зростає і кількість самих джерел. При цьому доступність інформації також зростає, проте це не означає, що вона викладається у вигляді резюме або заголовків, і, отже, не завжди є легко сприймається. Менеджери підприємств щодня можуть отримувати інформацію, яку вони не замовляли або яка їм нецікава; інформація може бути представлена у формі, що надає психологічну дію на прийняття управлінського рішення (навіть якщо користувач цього не усвідомлює). Зростаючий інформаційний потік привів до того, що досить швидко відбувся перехід від корисної інформації до інформаційного перевантаження, а потім до інформаційного забруднення. Одна з причин того, що сталося криється в невідповідності співвідношення часу, необхідного для складання баз інформаційних даних, і часу, необхідного для їх прочитання і осмислення. Переходу до століття інформаційного забруднення сприяли і персональні комп'ютери і електронна пошта. У такій ситуації «потрібно застосування «фільтрів» для сортування та відсіву непотрібної або застарілої інформації, яка надходить менеджерам» [9]. Крім того слід мати на увазі, що запропонована інформація може складатися з певною метою і «свідомо» спотворювати реальний стан справ. Якість отриманої інформації може бути оцінений на основі аналізу її достовірності та надійності. Один з аналітичних методів, який використовується у військовій розвідці, і полягає у підтвердженні або, навпаки, встановлення протиріч між зібраними даними полягає в наступному. Проводиться одночасна порівняльна оцінка джерела інформації та його змісту з точки зору надійності і достовірності за «шестибальною» шкалою (табл. 1.1.) [7].

Таблиця 1.1

Оцінка надійності та достовірності інформації, отриманої компанією

Оцінка джерела	Оцінка змісту
А. Абсолютно надійний	А. Достовірність підтверджується іншими засобами і відповідає дійсності
Б. Зазвичай надійний	Б. Ймовірно відповідає дійсності
В. Досить надійний	В. Можливо відповідає дійсності
Г. Не завжди надійний	Г. Має сумнівне зміст
Д. Ненадійний	Д. Має неймовірне зміст
Е. Надійність неможливо оцінити	Е. Достовірність змісту не піддається визначенню

Неточність вихідних даних відбивається і при розробці та оцінці економічної доцільності різних проектів. Наслідки спотворення і недостовірності інформації особливо позначаються при створенні і реалізації мегапроектів. Невизначеність і ризик у оцінці їх життєздатності високі і пов'язані зі складністю прогнозування майбутнього, включаючи очікувані фінансові показники. При цьому для прогнозів може використовуватися недостатня кількість вихідних даних (тому повинен проводитися постійний збір і уточнення первинної інформації), звідси і низька ймовірність їх реалізації в первісному варіанті. Це призводить в тому числі до помилок і розбіжності величин прогнозованого попиту на створюваний продукт з фактичним в межах 20-70% [13, 16]. Ще більше розбіжність виникає при визначенні розміру джерел фінансування, перевитрата коштів часто досягає 50-100% від спочатку названої величини, а іноді і перевищує 100% [16].

Оптимістичний підхід при запуску проекту може сприяти розробці оманливих прогнозів за видатками та доходами, що виникають при його реалізації, а також буде затушовувати економічні, юридичні та екологічні проблеми, пов'язані з впровадженням проекту. Фальсифіковані прогнози

призводять до неефективного використання всіх видів ресурсів, включаючи інформаційні. Як вказує Бент Флівбьорг в своїй книзі «Мегапроекти і ризики»: «Для більшості демократичних держав навмисне дезінформування законодавців, адміністраторів, банкірів, суспільства і ЗМІ промоутерами і прогнозистами проектів не тільки вважалося б неетичним, але в деяких випадках навіть незаконним» оскільки в цьому випадку порушувалося б формальне «зобов'язання правди», «включене в найдемократичніші конституції як засіб підвищення відповідальності» [13]. У той же час названа правова норма в Конституції України відсутня, а в господарських операціях, що здійснюються в реальній економіці, повністю ігнорується.

Розглядаючи питання економічної безпеки бізнес-проектів, слід зазначити їх підвищені ризики, причиною виникнення яких виступають:

- високий ступінь невизначеності результатів прогнозів в довгостроковому періоді;
- недостатня кількість або ненадійність вихідних даних і, як наслідок, розробка невдалих прогнозів;
- несподівані зміни екзогенних факторів;
- несподівана політична кон'юнктура;
- упередженість оцінки проекту з боку промоутерів, консультантів, організаторів;
- відсутність управління всіма видами ризиків - технологічними, екологічними, економічними, соціальними, політичними, з урахуванням різних рівнів ризикованості для різних учасників проектів за умови розподілу ризиків між сторонами;
- порушення вимог до детального моніторингу навколишнього середовища і експлуатаційних характеристик проекту;
- відсутність розроблених варіантів сценаріїв, що відображають наслідки реалізації великих проектів і їх впливу на інфраструктуру окремих галузей, регіонів, національної економіки в цілому;

- відсутність оцінки пропонованого проекту в контексті інших великих проектів.

Мегапроекти реалізуються практично у всіх країнах з тим або іншим ступенем успішності, яка забезпечується наявністю відповідної інформації.

Сучасному світовому співтовариству повинна відповідати розвинена інфраструктура інформаційного обміну. Нормальне функціонування господарських суб'єктів, що утворюють національну економіку, забезпечується всією інформацією, яка підлягає охороні. Щоб уникнути або протидіяти небезпечним інформаційним впливам, необхідно «налагодити» інформаційну безпеку бізнесу. Інформаційна безпека включає в себе:

- комп'ютерну безпеку (устаткування, що експлуатується та інформаційних технологій);
- безпеку інформаційно-обчислювальних мереж;
- боротьбу з електронним шпигунством;
- безпеку коштів комунікацій.

Отримана інформація про конкурентів (існуючих і потенційних), постачальників, клієнтів організації дозволить підвищити економічну безпеку компанії і буде перешкоджати виникненню таких протиправних ситуацій [6]:

- використання злочинних податкових схем з боку контрагентів, що зачіпають інтереси підприємства;
- приховування грошових коштів або майна підприємствами-контрагентами при невиконанні ними взятих на себе зобов'язань;
- виявлення неефективного менеджменту та неефективних керівників як підприємств партнерів, так і своєї компанії;
- порушення контрактів, укладених між адміністрацією та працівниками підприємств, з метою отримання вигоди як майнового, так і немайнового характеру, спровокованого бажанням зробити кар'єру, семейственностью, наявністю адміністративного ресурсу і т. ін.;
- приховування економічної неспроможності підприємств-партнерів.

Відповідальність за інформаційну, майнову, кадрову безпеку несе відділ економічної безпеки підприємства. Одним з підрозділів, що входять в структуру служби безпеки є служба інформаційної безпеки, яка покликана займатися вирішенням таких завдань [1]:

- захист баз даних комп'ютерних мереж від несанкціонованих проникнень;

- захист усної інформації та інформації, що міститься на паперових носіях.

Робота з інформацією, що проводиться співробітниками інформаційного відділу, включає в себе наступні етапи:

- визначення споживачів інформації (носіїв інформаційних потреб, зміст необхідної інформації, її обсяг, точність і частоту надання);

- визначення цінності «заявленої» інформації, можливих джерел і шляхів її отримання;

- збір, вивчення і обробка отриманої інформації, включаючи її деталізацію;

- «сортування» зібраної інформації, «стиснення» і зіставлення цифрового матеріалу;

- формування масивів інформації відповідно до «заявлених» потреб користувачів;

- вибір форм подачі інформації, що надається різним користувачам (у вигляді графіків, таблиць, формул, аналітичних нотаток і т. ін.);

- організація зберігання зібраної інформації для можливих майбутніх інформаційних потреб при вирішенні ще невідомих проблем.

До компетенцій служби безпеки відноситься і розробка превентивних заходів, що забезпечують безпеку підприємства щодо запобігання рейдерських захоплень, замахів на майно власника та роботодавця, витоку конфіденційної інформації, зловживань службовим становищем, виявлення потенційно небезпечних кандидатів на роботу.

Ще недавно засоби комунікації були відносно «слабкими» і «повільними», завдяки чому бізнес міг отримати конкурентну перевагу, маючи більший обсяг інформації. В даний час ситуація змінилася: інформація стала доступна всім. Отримання додаткової інформації вже не забезпечує стійку конкурентну перевагу. Навпаки, підприємство може придбати конкурентну перевагу в результаті впровадження системи інформаційної безпеки та реалізації концепції раннього попередження [17]. До заходів, які покликані забезпечити інформаційну безпеку, слід віднести:

- ранжування конфіденційної інформації за ступенем її важливості для компанії і бізнес-одиниць, які до неї входять;
- розподіл відповідальності щодо забезпечення інформаційної безпеки між відділами та службами підприємства;
- розробку методів (включаючи методи конкурентної розвідки) по виявленню зовнішніх і внутрішніх загроз, небезпечних для бізнес-одиниць і підприємства в цілому;
- формування всіх видів резервних ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових), необхідних для превентивних заходів і припинення можливих загроз;
- розробку внутрішньої нормативної бази, що гарантує безпеку функціонування підприємства (Перелік посадових обов'язків для бізнес-одиниць, відділів і служб, що забезпечують інформаційну безпеку діяльності підприємства; Правила роботи з закритими базами даних; Перелік відомостей, що становлять комерційну таємницю; Положення про службу безпеки, її функції і зв'язках з іншими відділами і службами (в тому числі зі службою конкурентної розвідки);
- розробку пропозицій, що включаються до Положення про систему стимулювання працівників організації, спрямованих на посилення інформаційної безпеки в цілях протидії загроз, що виникають з боку персоналу.

До складу відділу економічної безпеки доцільно включити і групу конкурентної розвідки [20]. До факторів успіху бізнесу в великих і середніх за розміром підприємствах відноситься служба конкурентної розвідки, яка може існувати як в якості підрозділу відділу інформації, так і самостійно. Основним завданням служби конкурентної розвідки слід вважати: вивчення та класифікацію зібраної, проаналізованої та аналітично переробленої інформації в рамках стратегій, прийнятих компанією до реалізації. Іншою не менш важливою задачею є виявлення ризиків (і в першу чергу стратегічних ризиків) [15].

Група конкурентної розвідки покликана функціонувати в якості аналітиків. Збір розвіданих спирається на концепцію ранніх попереджень і включає в себе публічні і електронні джерела, а також інформацію про ресурси, що є в розпорядженні підприємства (у тому числі матеріальних і нематеріальних активів). Конкурентна розвідка відрізняється від промислового шпигунства. На думку Дениса Прокоф'єва [60], до методів «буденного шпигунства», які використовуються і в конкурентній розвідці, відносяться: а) співбесіду, покликану надати доступну інформацію про конкурентів, якою володіє претендент; б) вірус, отриманий від начальника на комп'ютер співробітника - підлеглого, з метою «викачування» всієї доступної інформації; в) дзвінок «недосвідченому» співробітнику з важкодоступних країн, для того щоб взяти його «на понт» і отримати поточну інформацію про підприємство.

В останні роки все більшого поширення в бізнесі отримує концепція раннього попередження. У зв'язку з чим «звичним словосполученням стає термін конкурентна розвідка» [17]. Як пише Денис Прокоф'єв у своїй книзі «Чорні буйволи бізнесу»: «Розвідка, як і інші відділи, грають украй важливу роль в розвитку компанії ..., займаючись відстеженням будь-яких змін в компанії конкурента» [60].

У свою чергу конкурентна розвідка являє собою будь-яку інформацію або знання про ринкову ситуацію і конкурентів, що підтримують конкурентоспроможність підприємства.

Розвиток інформаційних технологій сприяло зростанню конкурентної розвідки. Разом з тим конкурентна розвідка необхідна для збору і аналізу інформації, отриманої з мережі комунікацій. Це твердження стосується як до відомостей, зібраних всередині компанії, так і отриманим ззовні. Дослідження конкурентної розвідки включають також технічну і технологічну розвідку. Метою конкурентної розвідки є вибір ключових орієнтирів для розвитку компанії. Конкурентна розвідка надає інформацію, яку можна втілити в дію. Потреба в масиві відомостей, зібраних за допомогою конкурентної розвідки, в порівнянні з іншими джерелами інформації пояснюється наявністю наступних причин:

- відсутністю чітких цілей з боку користувачів інформації;
- браком часу для перевірки достовірності та надійності інформації, отриманої з інших джерел;
- різницею потреб у різних користувачів (або потреби в детальної інформації, або в проаналізованій і узагальненій інформації);
- наявністю дуже великого обсягу інформації, який вимагає обробки з боку аналітиків;
- присутністю організаційних бар'єрів при розпливчастому розподілі відповідальності та обов'язків між відділами та службами підприємства (наприклад, в разі переходу до матричного типу організаційної структури), а також «притримування» певних видів інформації;
- відсутністю зворотного зв'язку з безпосередніми користувачами інформації;
- наданням часто поверхневої і несвоєчасної інформації.

Впровадження конкурентної розвідки дозволить згладити перераховані проблеми (або повністю усунути їх). Для збору і поширення інформації служба конкурентної розвідки використовує внутрішню комп'ютерну мережу

(інтернет), розміщуючи в ній підготовлену і оброблену інформацію. Подібна інформаційна система може ефективно використовуватися ключовими споживачами, допомагає економно використовувати час співробітників компанії, сприяє підвищенню інформаційної безпеки. Оскільки більша частина інформації носить конфіденційний характер, то доступ до системи можна отримати лише в тому випадку, якщо звернутися в службу конкурентної розвідки з відповідним обґрунтованим запитом, що і гарантує інформаційну безпеку.

Конкурентну розвідку можна розглядати як циклічний процес (Додаток А).

Дані конкурентної розвідки використовуються для стратегічного планування та розробки сценаріїв розвитку підприємства. Сприяють підвищенню інформованості співробітників підприємства і забезпечують інформаційну безпеку її діяльності.

Володіння вичерпної аналітичною інформацією дозволить здійснити і вибір оптимальної стратегії, про що пише в своїй книзі «Хороша стратегія, погана стратегія» Річард Румельт [21]. Хороша стратегія означає - «наявність узгодженої стратегії, тобто стратегії, яка координує всі дії, робочі методики, принципи і процедури. Хороша стратегія не просто спирається на вже існуючі сильні сторони компанії, а завдяки злагодженості своєї структури створює нові».

Вивчаючи роль інформації в бізнесі і кажучи про можливості видачі її різними інформаційними системами в умовах реалізації обраної стратегії, Пер. Дженстер робить висновок: «Чим точніше інформація відповідає стратегії, якої дотримується дана компанія, тим імовірніше, що керівники підприємства зможуть використовувати найбільш підходящі важелі в процесі формулювання та реалізації відповідних рішень» [19]. Звідси і необхідність використовувати в якості найбільш дієвого інструменту сценаріїв, що відображають контрольовані чинники і фактори невизначеності, пов'язані з постійними змінами стану зовнішнього бізнес-середовища. Розробка

сценаріїв на основі методу «сценарний хрест» являє собою другий крок сценарного планування, а перший крок - це стратегічне планування, спрямоване в тому числі на впровадження концепції раннього попередження. Розробка, доведення, коригування та оновлення портфеля стратегій компанії здійснюється за допомогою інформаційних сигналів, які надходять від служби конкурентної розвідки.

1.2. Облік і аналіз у контексті забезпечення економічної безпеки підприємства

Найбільш значущими складовими обліково-аналітичної системи підприємства при забезпеченні його безпеки є оперативний і бухгалтерський облік, а також фінансово-економічний аналіз (рис. 1.1).

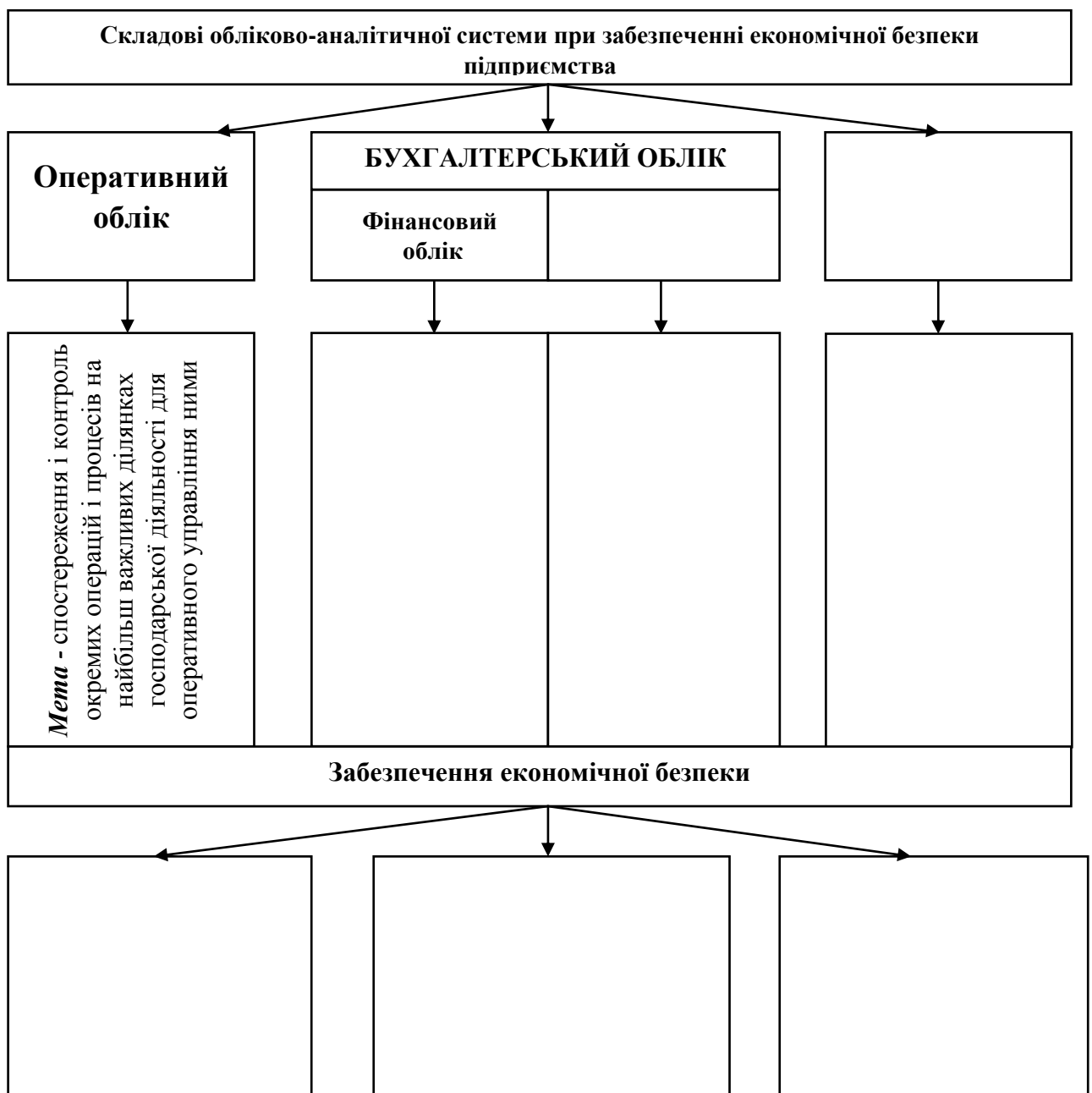


Рис. 1.1. Основні складові обліково-аналітичної системи підприємства при забезпеченні його безпеки

Обґрунтовуючи місце оперативного обліку в системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки, слід виділити наступні його властивості:

- відображення господарських операцій безпосередньо в ході їх протікання, що дозволяє оперативно виявляти негативні тенденції, а також визначати внутрішні резерви, здатні збільшити конкурентні переваги підприємства;

- формування інформації безпосередньо в місцях її виникнення, що дозволяє визначити об'єкти обліку, що потребують підвищеної уваги фахівців з економічної безпеки;

- простота отримання даних шляхом спостереження, складання сигнальної документації, використання анкет-опитувальників, що дозволяють на превентивному рівні визначати ризики господарської діяльності підприємства;

- нерегламентована форма надання даних (навіть без документального підтвердження), що залежить тільки від доцільності забезпечення інформаційних потреб.

Спираючись на зазначені властивості оперативного обліку, І. Димова можливо зробити висновок про те, що цей вид обліку «... володіє найбільш оперативною інформацією, а, відповідно, дозволяє своєчасно реагувати на зміни окремих параметрів і є основою інформаційного забезпечення економічної безпеки бізнесу» [3].

Досліджуючи проблеми методичного обґрунтування оперативного обліку з метою забезпечення економічної безпеки підприємства, в першу чергу, слід звернути увагу на можливість його застосування в процесі щоденного поточного управління підприємством, що робить інформацію оперативного обліку особливо корисною для контролю ефективного використання ресурсів підприємства, а також виявлення внутрішніх резервів і конкурентних переваг.

У зв'язку з цим процедури щодо забезпечення безпеки слід розділити на три групи об'єктів контролю: контроль раціонального використання ресурсів, контроль дій персоналу, контроль взаємозв'язків з контрагентами, кожна з яких вимагає відповідного інформаційного базису. При цьому оперативні дані можуть бути отримані на основі даних фінансового, кадрового, виробничо-технічного, статистичного обліку, зовнішніх джерел інформації, а також інформації, генерованої безпосередньо підрозділом економічної безпеки.

Разом з тим, дані оперативного обліку не відрізняються високою точністю, що вимагає від фахівців з економічної безпеки обґрунтованих підходів до оцінювання їх достовірності.

На відміну від оперативного, бухгалтерський облік генерує достовірні і багатофункціональні дані для забезпечення інформаційних потреб окремих груп користувачів. Цей вид обліку перебуває на перетині інформаційних потоків, одержуваних від різних функціональних підрозділів, і тому він виступає джерелом формування корисної інформації про реальний стан внутрішніх економічних відносин для власників і персоналу підприємства. З іншого боку, не менш важливою є роль звітних даних як джерела достовірної і об'єктивної інформації про фінансово-господарський стан підприємства для зовнішніх користувачів при визначенні його економічної надійності, конкурентоспроможності, кредитоспроможності та ін.

У контексті розуміння бухгалтерського обліку як інформаційної системи можна охарактеризувати основні функції, виконувані ним при забезпеченні потреб економічної безпеки:

- безперервне, суцільне, документальне спостереження за економічними процесами і явищами, що відбуваються на підприємстві;
- контроль законності та доцільності здійснення статутної діяльності підприємства;
- створення інформаційної бази для планування заходів щодо забезпечення економічної безпеки і контролю їх здійснення;
- забезпечення всіх груп зацікавлених користувачів достовірною і своєчасною інформацією про економічні процеси, фінансовий стан і стан активів підприємства.

Таким чином, бухгалтерський облік розглядається як окремий елемент управління процесами по забезпеченню сталого функціонування підприємства, який, з одного боку, задовольняє інформаційні потреби фахівців з економічної безпеки при здійсненні контролю та аналізу фактів господарської діяльності, а з іншого, сам виступає інструментом контролю і аналізу в системі економічної безпеки. Відмінності в змісті і структурі інформації, використовуваної різними користувачами, породжують необхідність формування окремих підсистем бухгалтерського обліку: фінансової та управлінської. Разом з тим, окремі автори виділяють також як автономні складові бухгалтерського обліку креативний облік [9] і стратегічний облік [8].

Під креативним обліком розуміють багатоцільовий облік, який вимагає від облікових працівників підприємства вказівки фактів і правил групування інформації, з огляду на інтереси менеджменту, з метою отримання знань про нові об'єкти спостереження [9].

Креативність (творчий підхід) - це одна з властивостей бухгалтерського обліку. Адже для того, щоб задовольняти потреби зацікавлених осіб, бухгалтерський облік повинен бути гнучкою і динамічною інформаційною

системою, яка реагує на зміни і ускладнення видів господарської діяльності підприємства, а також поява нових форм взаємозв'язків із зовнішнім середовищем. Інформація бухгалтерського обліку формується для потреб окремих користувачів, набуває властивостей процесів, що відбуваються на конкретному підприємстві, і відображає дані в такому розрізі, як того вимагають зацікавлені в ній особи. Крім цього, в українській практиці термін «креативний облік» асоціюється з маніпуляціями обліковими даними в залежності від мети, переслідуваної персоналом бухгалтерії при отриманні додаткових вигод для власників підприємства або для себе, а отже, сприймається негативно. Тому ми погоджуємося з думкою В. Євдокимова, який вважає, що креативний облік не можна розглядати як окремий вид обліку. Це всього лише підхід до врахування, який в сучасних умовах використовується при підготовці звітних даних для надання їх певним категоріям користувачів в залежності від очікуваного результату [4].

Обґрунтування стратегічного обліку як окремої складової бухгалтерського обліку також, на нашу переконання, є не виправданим. У зв'язку з цим ми погоджуємося з думкою авторів, які вважають його окремою формою управлінського обліку, в якій основний акцент зроблений на інформацію, пов'язану із зовнішніми факторами, що впливає на діяльність підприємства, і розробку стратегії власного бізнесу [66]. Ці дослідники називають стратегію сполучною ланкою між управлінським і фінансовим обліком. З одного боку, дані управлінського обліку забезпечують інформацією про процеси, що відбуваються у внутрішній і зовнішній середовищі, з метою визначення стратегії діяльності підприємства, а з іншого, фінансова звітність є інформаційним відображенням втілення цієї стратегії в життя.

З позицій забезпечення економічної безпеки фінансовий облік відображає інформацію про минулі події, які вплинули на результати діяльності підприємства і привели до змін в його фінансово-майновий стан. Ця інформація може використовуватися фахівцями з економічної безпеки

при визначенні рівня економічної надійності зовнішніх контрагентів, контроль втілення стратегічних цілей підприємства, превентивної діагностики кризових явищ підприємства і встановлення напрямків управління виявленими ризиками підприємницької діяльності.

Завдяки тому, що фінансовий облік регламентований на державному рівні, він дає можливість формувати уніфіковану звітність, зрозумілу і яку можна порівняти як в галузевому, так і в трендовому розрізі. Це дозволяє фахівцям з економічної безпеки знизити інформаційний ризик при виборі оптимального варіанту взаємодії з окремими групами контрагентів. А сам фінансовий облік в цьому випадку виступає в якості інструменту забезпечення інформаційної безпеки підприємства.

Крім того, фінансовий облік передбачає суцільне спостереження і відображення в звітності всіх фактів господарської діяльності, як тих, які мали місце, так і тих, які з високим ступенем ймовірності можуть відбутися протягом звітного періоду, що робить фінансову звітність джерелом ідентифікації підприємницьких ризиків.

При цьому використання даних фінансового обліку з метою забезпечення економічної безпеки носить обмежений характер. Це зв'язано з тим що:

- показники фінансової звітності мають відкритий характер, тоді як основна частина інформації, відбиває напрями забезпечення економічної безпеки, носить закритий характер (є комерційною таємницею);

- фінансовий облік відображає події, які мали місце в минулому і жодним чином не можуть бути зміненими, тоді як операції із забезпечення економічної безпеки носять упереджувальний характер, тому потребують прогностичної інформації;

- регламентована на державному рівні фінансова звітність не забезпечує інтереси всіх груп користувачів, оскільки вона орієнтована, перш за все, на потреби інвесторів і власників підприємства, в той час як при забезпеченні економічної безпеки коло зацікавлених осіб значно ширше;

- в основу формування показників фінансової звітності покладена фінансова концепція збереження капіталу, орієнтована на показник прибутку. Разом з тим, з метою забезпечення економічної безпеки більш доцільною є інформація про вартість підприємства і вплив ризиків на вартість його активів, яка базується на фізичній концепції збереження капіталу;

- принципи відображення інформації у фінансовій звітності не дозволяють показувати в ній окремі види ресурсів, які з позицій забезпечення економічної безпеки втілюють в собі конкурентні переваги підприємства (наприклад, інтелектуальний капітал).

У зв'язку з цим корисніше з позицій забезпечення економічної безпеки є інформація, відображена в управлінському обліку. Застосування даних бухгалтерського обліку з метою складання управлінської звітності при забезпеченні економічної безпеки передбачає визначення обсягів, форм і періодичності подання внутрішньої звітності, що стосується:

- оцінки впливу ризиків на стан капіталу підприємства;
- узгодженості ключових економічних показників, які виступають в якості індикаторів рівня економічної безпеки;
- розрахунку ефективності функціонування підрозділу економічної безпеки;
- оцінювання вигод від упереджених загроз і небезпек і т. ін.

Таким чином, управлінська звітність забезпечує фахівців з економічної безпеки обліковою інформацією (оперативної і прогнозної), що використовується ними з метою аналізу ситуацій, які склалися у внутрішній і зовнішній середовищі, планування заходів по попередженню виявлених загроз і контролю ефективного виконання цих заходів.

Підкреслюючи переваги управлінського обліку при забезпеченні інформаційних потреб фахівців з економічної безпеки перед іншими підсистемами бухгалтерського обліку, слід відзначити, що управлінський облік поряд з функціями спостереження і оцінювання даних виконує

прогностичну функцію, не властиву фінансового обліку, при цьому оперує крім фінансових показників ще й нефінансовою інформацією.

Також практика управлінського обліку свідчить про те, що, поряд з формуванням внутрішньої інформації, він передбачає підготовку фінансових звітів для окремих груп зовнішніх користувачів. Це, на наш погляд, істотно змінює традиційне уявлення про управлінський облік як обліку виключно для внутрішніх потреб і дозволяє зробити припущення, що його дані можуть бути використані при складанні відкритої корпоративної звітності.

До найбільш поширених методик управлінського обліку, що використовуються в якості інформаційної основи економічної безпеки, можна віднести:

- аналіз беззбитковості (при вимірюванні чутливості прибутку підприємства до факторів ризику);
- облік і оцінку за центрами відповідальності (при оцінюванні ефективності діяльності підрозділу безпеки підприємства);
- бюджетування (при розробці заходів щодо забезпечення економічної безпеки і подальшого контролю їх виконання);
- рівняння витрат і вигод (при порівнянні використаних ресурсів і створеної доданої вартості);
- збалансовану систему економічних показників (при оцінюванні досягнутого рівня економічної безпеки підприємства).

Ще більше посилюється вплив управлінського обліку на формування облікової інформації при забезпеченні економічної безпеки, коли мова йде про стратегічний управлінський облік. На підтвердження цього висновку скористаємося твердженням І. Бурда, який розглядає стратегічний управлінський облік як спосіб аналізу фінансової інформації про ринки продукції і витрати конкурентів, а також відстеження стратегії підприємства і стратегії конкурента на цих ринках протягом декількох звітних періодів [12].

Саме відстеження конкурентних переваг, превентивне управління ризиками з метою попередження загроз, виявлення недобросовісних

конкурентів є основними завданнями фахівців з економічної безпеки, а, отже, дані стратегічного управлінського обліку повинні скласти інформаційну базу управлінських рішень щодо стабільного і безпечного функціонування підприємства.

На нашу думку, застосування стратегічного обліку при забезпеченні економічної безпеки передбачає якісно новий підхід до побудови облікової системи, який дозволить, використовуючи зовнішню та внутрішню інформацію, а також принципи стратегічного планування та бюджетування, здійснювати аналіз діяльності підприємства з урахуванням його поточних і довгострокових цілей розвитку і безпеки.

Отже, для формування політики підприємства в частині забезпечення економічної безпеки крім облікової інформації важливого значення набуває аналітична інформація, отримана на основі технологій обліку та аналізу. Аналітична інформація дозволяє об'єктивно оцінити стан економічної безпеки підприємства, встановити вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на показники його фінансової стійкості та ефективності функціонування, визначити економічну надійність контрагентів, а також позначити внутрішні резерви підприємства.

Кінцевою метою аналізу при забезпеченні економічної безпеки є надання аналітичних даних зацікавленим особам для прийняття ними адекватних рішень щодо вибору стратегії, яка характеризує перспективи безпечного функціонування і розвитку підприємства. При цьому головною особливістю такого аналізу є його спрямованість на перспективу, на виявлення (раннє діагностування) внутрішніх переваг і слабких сторін, на відповідність потребам зовнішньої середовища і стратегічних завдань підприємства.

Використання аналітичних моделей в системі економічної безпеки вимагає перегляду традиційної парадигми аналізу як основної функції управління. Якщо раніше аналіз був націлений, в основному, на оцінювання внутрішніх процесів, пов'язаних з виробництвом, то сьогодні необхідна його

маркетингова орієнтація в поєднанні з виявленням внутрішніх можливостей і резервів підприємства. Крім того, аналіз в системі економічної безпеки здійснюють в двох розрізах: ретроспективному, який ґрунтується на історичній інформації, і перспективному, який передбачає оцінювання прогностичної інформації з метою визначення оптимального варіанту розвитку подій (рис. 1.2).

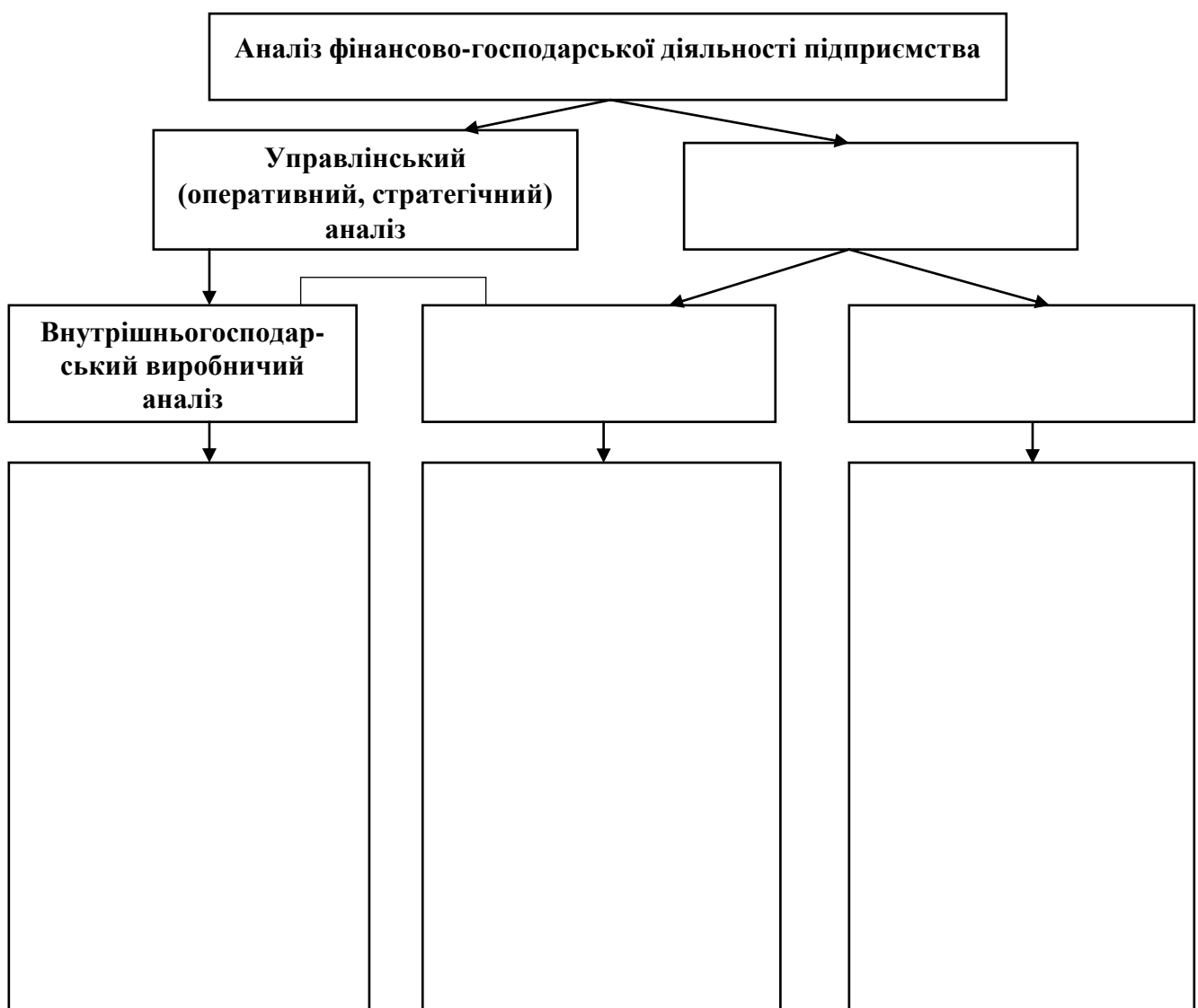


Рис. 1.2. Основні компоненти аналізу, що використовуються в інформаційному забезпеченні економічної безпеки підприємства

Як ретроспективний, так і перспективний ракурс аналізу здійснюють з метою визначення напрямів забезпечення безпеки, що передбачає:

- оцінювання фінансового стану і діагностику банкрутства власного підприємства;
- визначення конкурентних переваг підприємства і слабких місць в його діяльності;
- оцінювання економічної надійності контрагентів підприємства;
- визначення впливу факторів ризику на прибуток підприємства;
- оцінювання досягнутого рівня економічної безпеки підприємства.

Однак, незважаючи на різноманітність компонентів аналізу, які можуть бути використані при забезпеченні економічної безпеки, результати здійснених нами досліджень дозволяють говорити про певні одноманітності практичного і теоретичного застосування цих компонентів. Найбільш часто українські і зарубіжні дослідники асоціюють проблематику економічної безпеки з подоланням кризових явищ на підприємстві і визначенням економічної надійності клієнтів, а отже, розглядають лише аналітичні моделі антикризового аналізу [37] і моделі рейтингової оцінки [66].

Такі підходи певною мірою виправдані, адже головною метою антикризового аналізу і рейтингової оцінки є забезпечення своєчасної та об'єктивної оцінки фінансової стійкості підприємства та економічної надійності його партнерів для обґрунтування комплексу заходів щодо прогнозування кризових ситуацій і виходу з них. Разом з тим, економічна безпека - ширша категорія, ніж антикризовий менеджмент, вона включає в себе ще й елементи ризик-менеджменту, а тому вимагає системності аналітичних моделей, які виступають в якості інформаційної основи напрямків її забезпечення. Ці моделі повинні мати як ретроспективний, так і перспективний характер, і базуватися на показниках не тільки фінансової звітності, а й включати нефінансові дані.

Висновки до першого розділу

1. Інформаційне забезпечення - це сукупність форм документів, нормативної бази та реалізованих рішень щодо обсягів, розміщення та форм існування інформації, яка використовується в інформаційній системі.

Інформаційне забезпечення призначене для побудови системи кадрової безпеки, захисту майнових і немайнових інтересів компанії. Завдяки такому підходу може бути розроблена стратегія економічної безпеки підприємства.

2. Проведені дослідження дають можливість стверджувати, що обліково-аналітична система виступає в якості надійного джерела інформаційного забезпечення процесів з підтримки стійкого функціонування підприємства, що підтверджується наступним:

- по-перше, облік виступає в якості найбільш повного джерела інформації про внутрішнє середовище і зовнішньому оточенні підприємства;
- по-друге, облік є одним з механізмів захисту як інформації, так і майна підприємства, і має контрольними і аналітичними властивостями;
- по-третє, облік і аналіз мають добре сформований методичний інструментарій діагностування як станів, так і процесів діяльності підприємства, які можуть бути адаптовані (з певним доопрацюванням) до потреб економічної безпеки.

РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ПЕНТАГОН-ЮА»

2.1. Фінансово – економічна характеристика господарства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Пентагон-ЮА» головний офіс має у місті Дніпро, а його виробничі підрозділи розміщуються на території Петропавлівського району Дніпропетровської області в селі Олександропіль.

ТОВ «Пентагон-ЮА» діє на підставі статуту, є юридичною особою і суб'єктом підприємницької діяльності. Форма власності приватна. Має самостійний баланс, рахунки в банку, печатку. Діє на принципах повної господарської самостійності і самоокупності, несе відповідальність за результати своєї господарської діяльності та виконання зобов'язань; самостійно планує свою господарську діяльність і провадить таку діяльність на підставі договорів; реалізує власну продукцію (роботи, послуги).

Основними видами діяльності, якими займаються на підприємстві є: рослинництво, вирощування зернових та технічних культур, не віднесених до інших класів рослинництва.

В землекористуванні домінуючу роль відіграють площі з родючими чорноземними ґрунтами. Загальна площа сільськогосподарських угідь, за даними 2019 року, складає 3205 гектарів, в тому числі 3205 гектарів рілля. Середньооблікова кількість працівників зайнятих у сільськогосподарському виробництві складає 78 осіб. Підприємство має повністю укомплектований машино-тракторний парк, який постійно оновлюється. Всі необхідні матеріали та сировину для виробництва постачають власним транспортом.

Майновий стан суб'єкта господарювання характеризується складом, розміщенням, структурою та динамікою активів (майна) і пасивів (власного капіталу і зобов'язань) (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Оцінка майна та капіталу ТОВ «Пентагон-ЮА» за 2015-2019 рр., тис. грн.

№ з/п	Види активів (майна) та пасивів (капіталу)	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відношення у % 2019 р. до 2015 р.
	Майно - усього	15526,0	19556,0	22310,0	25415,0	27411,0	176,55
1	Необоротні активи	6344,0	9554,0	11853,0	13361,0	11985,0	188,92
1.1	Основні засоби	6337,0	9548,0	11850,0	13356,0	11979,0	189,03
1.2	Довгострокові біологічні активи	7,0	6,0	3,0	5,0	6,0	85,71
2	Оборотні активи	9182,0	10002,0	10457,0	12054,0	15426,0	168,00
2.1	Запаси	5879,0	6260,0	7114,0	8885,0	11105,0	188,89
2.2	Поточна дебіторська заборгованість	677,0	405,0	1099,0	1763,0	2642,0	390,25
2.3	Гроші, їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції	1916,0	2576,0	1177,0	175,0	474,0	24,74
2.4	Інші оборотні активи	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
2.5	Витрати майбутніх періодів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
	Капітал- усього	15526,0	19556,0	22310,0	25415,0	27411,0	176,55
4.	Власний капітал	15346,0	19426,0	22123,0	24699,0	27266,0	177,67
4.1	Зареєстрований (пайовий) капітал	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	100,00
5.	Зобов'язання і забезпечення	180,0	130,0	187,0	716,0	145,0	80,56
5.1	Довгострокові зобов'язання	44,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,00
5.2	Поточні зобов'язання	136,0	130,0	187,0	716,0	145,0	106,62
5.2.1	Поточна кредиторська заборгованість	136,0	130,0	187,0	716,0	145,0	106,62

Проаналізувавши майновий стан товариства з обмеженою відповідальністю «АФ «Авангард» в період дослідження з 2015 року по 2019 рік, бачимо, що майже по всім показникам відбувається зростання, що безумовно є позитивним процесом. Загальна вартість майна господарства має тенденцію до зростання. В 2019 році цей показник становить 27411,0 тис.

грн., що більше ніж в 2015 році на 76,55 відсотків. Вартість основних засобів теж збільшується, це означає, що підприємство оновлює їх склад, вводить в експлуатацію нову техніку. Розглядаючи наявність запасів підприємства, видно, що її вартість також збільшилась. В 2019 році її вартість становить 11105,0 тис. грн. Збільшення даного показника, наряду зі збільшенням необоротних активів, можна характеризувати як позитивне явище розвитку господарства. Стосовно поточної дебіторської заборгованості, то вона в господарстві за період, який досліджуємо, зросла у 3,9 рази, це погано тому, що кошти підприємства використовуються за його межами. Також можна сказати про довірливі відносини товариства з покупцями, оскільки рівень дебіторської заборгованості на протязі досліджуваного періоду не мав низького значення, а значить товариство без перестороги відпускає продукцію в борг.

Провівши аналіз оцінки капіталу ТОВ «Пентагон-ЮА», бачимо, що загальна вартість капіталу за досліджуваний період також зросла. Розмір власного капіталу постійно зростає, внаслідок реінвестування, отриманого нерозподіленого прибутку. Значення статутного капіталу залишається незмінним впродовж п'яти років, та становить 8,0 тис. грн. Величина зобов'язань підприємства зростає. В 2019 році в порівнянні з 2015 роком їх розмір зріс на 6,62 відсотка, динаміка прояву цього показника не є негативною.

Отже, данні таблиці 2.1 свідчать, що з 2015 по 2019 рр. відбулося поступове зростання майна підприємства за рахунок здебільшого збільшення власного капіталу, а це є позитивним свідченням розвитку підприємства.

Проведемо аналіз руху та функціонального стану основних засобів підприємства (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Оцінка руху та функціонального стану основних засобів

ТОВ «Пентагон-ЮА»

№ з/п	Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відношення у % (відхилення, +; -) 2019 р. до 2015 р.
<i>Вихідна інформація, тис. грн</i>							
1	Вартість основних засобів на початок року	8435,0	9230,0	13627,0	17531,0	21219,0	251,56
2	Надійшло за рік	550,0	4584,0	4207,0	4112,0	1129,0	205,27
3	Вибуло за рік	90,0	187,0	203,0	424,0	146,0	162,22
4	Вартість основних засобів на кінець року	9230,0	13627,0	17531,0	21219,0	22202,0	240,54
5	Нараховано амортизації за рік	768,0	1186,0	1602,0	2182,0	2360,0	307,29
<i>Показники руху основних засобів</i>							
6	Річний приріст(+) або зменшення(-), тис. грн.	795,00	4397,00	3904,00	3688,00	983,00	123,65
7	Темп зростання (зниження), %	109,43	147,64	128,65	121,04	104,63	-4,79
8	Темп приросту (зменшення), %	9,43	47,64	28,65	21,04	4,63	-4,79
9	Коефіцієнт оновлення, %	5,96	33,64	24,00	19,38	5,09	-0,87
10	Коефіцієнт вибуття, %	1,07	2,03	1,49	2,42	0,69	-0,38
11	Період оновлення (можливого повного вибуття), років	20,44	3,16	4,44	5,90	22,74	2,30
12	Коефіцієнт заміни (простого відтворення), %	16,36	4,08	4,83	10,31	12,93	-3,43
13	Коефіцієнт розширення (розширеного відтворення), %	144,55	95,92	92,80	89,69	87,07	-57,48
14	Період обороту, років	11,50	9,64	9,72	8,88	9,20	79,99
<i>Показники функціонального стану основних засобів</i>							
15	Коефіцієнт зносу, %:						
	а) на початок року	25,19	31,34	29,93	32,41	37,06	11,86
	б) на кінець року	34,30	44,19	41,69	44,85	48,18	13,88
16	Коефіцієнт придатності, %:						
	а) на початок року	74,81	68,66	70,07	67,59	62,94	-137,75
	б) на кінець року	65,70	55,81	58,31	55,15	51,82	-13,88

Аналіз руху та функціонального стану основних засобів ТОВ «Пентагон-ЮА» показує, що господарство оновлює склад основних засобів, так як загальна їх вартість зростає. Річний приріст основних засобів за даними 2019 року зріс на 23,65%, тому що вартість основних засобів, яка

надійшла була більшою вартості, яка вибула. Але темп зростання зменшився на 4,79 відсоткових пунктів. Коефіцієнт оновлення зменшився на 0,87 відсоткових пункти в порівнянні з 2015 роком і склав 5,09. Це пояснюється тим, що надходження основних засобів відбулося в 2019 році в порівнянні з 2015 роком, на значно меншу суму. Період обороту основних засобів зменшився і склав 9,2 років, на що впливає значний розмір нарахованої амортизації на об'єкти основних засобів. Аналізуючи показники функціонального стану основних засобів, спостерігаються також і негативні процеси, а саме: коефіцієнт зносу на кінець року дещо збільшився, а коефіцієнт придатності навпаки зменшився в порівнянні з даними 2015 року.

Діяльність господарюючого суб'єкта може бути прибутковою і збитковою, тому загальну оцінку фінансових результатів характеризують системою абсолютних і відносних показників.

Абсолютними показниками є суми прибутку (чи збитку) за структурою його утворення чи розподілу і використання.

Відносні показники – це значення рентабельності, які характеризують відносний ступінь прибутковості вкладеного капіталу в цілому та за його структурою, здійснених витрат чи отриманого доходу [64].

Аналіз фінансових результатів діяльності ТОВ «Пентагон-ЮА» відобразимо в таблиці 2.3.

Аналіз фінансових результатів діяльності ТОВ «Пентагон-ЮА» свідчить про щорічне зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Значення даного показника в 2019 році становить 12885,0 тис. грн., що на 90,47 відсотка більше ніж в 2015 році. Ріст собівартості реалізованої продукції відбувається приблизно однаковими темпами з ростом виручки підприємства. Валовий прибуток підприємства за період, який досліджуємо, зріс на 111,75%, прибуток від операційної діяльності – на 2,190%. Різниця між зростанням цих показників виникла завдяки збільшенню інших операційних витрат на 250,68%.

Таблиця 2.3

Фінансові результати діяльності ТОВ «Пентагон-ЮА», тис. грн.

№ з/п	Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відношення у % 2019 р. до 2015 р.
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	6765,00	11359,0	11357,0	14045,0	12885,00	190,47
2	Операційні витрати, у тому числі:						
	а) собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);	6314,00	8750,00	9413,00	10513,0	11930,00	188,95
	б) адміністративні витрати;	417,00	256,00	561,00	866,00	377,00	90,41
	в) витрати на збут;	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-
г) інші операційні витрати.	148,00	1144,00	139,00	172,00	519,00	350,68	
3	Валовий прибуток (збиток)	451,00	2609,00	1944,00	3532,00	955,00	211,75
4	Валовий прибуток (збиток) у % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	6,67	22,97	17,12	25,15	7,41	0,75
5	Прибуток (збиток) від операційної діяльності	2419,00	3857,00	2365,00	2507,00	2472,00	102,19
6	Фінансові та інвестиційні доходи	494,00	223,00	377,00	69,00	95,00	19,23
7	Фінансові та інвестиційні витрати	0,00	0,00	45,00	0,00	0,00	-
8	Фінансовий результат до оподаткування	2913,00	4080,00	2697,00	2576,00	2567,00	88,12
9	Витрати (дохід) з податку на прибуток	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-
10	Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-
11	Чистий прибуток (збиток)	2913,00	4080,00	2697,00	2576,00	2567,00	88,12
12	Чистий прибуток (збиток) у % до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	43,06	35,92	23,75	18,34	19,92	-23,14
13	Чистий прибуток (збиток) у % до валового прибутку (збитку)	645,90	156,38	138,73	72,93	268,80	-377,10

Чистий прибуток підприємства зменшився, в 2019 році його значення становило 2567 тис. грн., що на 11,88 відсотків менше ніж в 2015 році. Виходячи з вищенаведеного можна з впевненістю стверджувати, що досліджуване господарство є прибутковим.

Фінансова стійкість – це незалежність господарюючого суб'єкта від зовнішніх джерел. Тобто фінансово стійким можна вважати такий суб'єкт господарювання, який за рахунок власних коштів спроможний забезпечити запаси і витрати, своєчасно розраховуватись із своїми зобов'язаннями, не допускати простроченої кредиторської заборгованості [32].

Аналіз фінансової стійкості товариства відобразимо в таблиці 2.4 оцінки фінансової стійкості ТОВ «Пентагон-ЮА».

Таблиця 2.4

Оцінка фінансової стійкості ТОВ «Пентагон-ЮА» за 2015-2019 рр.

№ з/п	Показник	Нормативне значення	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відношення у % 2019 р. до 2015 р.
1. Показники структури капіталу								
1.1	Коефіцієнт автономії	>0,5	0,99	0,99	0,99	0,97	0,99	100,64
1.2	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	<0,5	0,01	0,01	0,01	0,03	0,01	45,63
1.3	Коефіцієнт фінансування	>1	85,26	149,43	118,30	34,50	188,04	220,56
1.4	Коефіцієнт фінансового ризику	<1	0,01	0,01	0,01	0,03	0,01	100,00
2. Показники стану оборотних активів								
2.1	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Збільшення	9046	9872,0	10270	11338	15281	168,93
2.2	Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів	>0,1	0,99	0,99	0,98	0,94	0,99	100,55
2.3	Коефіцієнт забезпеченості запасів	>0,5	1,37	1,41	1,26	1,12	1,24	90,42
3. Показники стану основного капіталу								
3.1	Коефіцієнт реальної вартості майна	Збільшення	0,83	0,85	0,90	0,92	0,89	106,43
3.2	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	Збільшення	0,41	0,49	0,53	0,53	0,44	107,07
3.3	Коефіцієнт накопичення амортизації	Збільшення	0,31	0,30	0,32	0,37	0,46	146,91
3.4	Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	Збільшення	1,45	1,05	0,88	0,90	1,29	88,93

Виходячи з аналізу оцінки фінансової стійкості товариства з обмеженою відповідальністю «Пентагон-ЮА», бачимо, що коефіцієнт автономії на протязі 2015-2019 років має дуже гарні значення і в 2019 році склав 0,99, при нормативному значенні 0,5. В свою чергу коефіцієнт концентрації залученого капіталу навпаки з 2016р. до 2019 зменшувався, що є дуже позитивним явищем, і в 2019 році складав 0,01, при нормативному значенні менше 0,5. На протязі досліджуваного періоду коефіцієнт фінансування впевнено зростає великими темпами, і завжди він тримається в рамках нормативного значення >1 . Виходячи з аналізу показників структури капіталу робимо висновок, що досліджуване господарство покращує свій фінансовий стан, і залишається фінансово стійким, в підтвердження чого виступає значення коефіцієнта фінансового ризику підприємства. Аналізуючи показники стану оборотних активів, відмічаємо таке позитивне явище, як збільшення коефіцієнта маневреності власного капіталу. Коефіцієнт забезпеченості оборотними коштами досяг у 2019 році значення – 0,99, значення цього показника є кращим ніж у попередні роки (2017- 2018рр.). Достатня величина оборотних коштів може дає змогу робити висновок щодо вчасних розрахунків товариства по терміновим платежам. Коефіцієнт забезпеченості запасами зменшується та є вищим від нормативного значення. Даний стан є позитивним, так, як підприємство постійно забезпечене необхідними запасами для виробництва продукції. Коефіцієнт реальної вартості майна як і коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні збільшились в 2019 році в порівнянні з 2015 роком. Підсумовуючи вищенаведене, можемо з впевненістю аргументувати, що фінансовий стан досліджуваного підприємства є стійким.

Наступним етапом дослідження діяльності товариства стане проведення оцінки ліквідності та платоспроможності.

Ліквідність характеризується здатністю господарюючого суб'єкта виконувати свої короткотермінові (поточні) зобов'язання за рахунок власних поточних коштів.

Платоспроможність – це наявність у господарства джерел фінансування для своєчасного і постійного погашення своїх зобов'язань (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Оцінка ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів

ТОВ «Пентагон-ЮА», тис. грн.

№ з/п	Показник	Нормативне значення	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відношення у % (відхилення, +; -) 2019р. до 2015р.
1. Оцінка ліквідності								
1.1	Високоліквідні активи (А1)	≥П1	1916,00	2576,00	1177,00	175,00	474,00	24,74
1.2	Середньоліквідні активи (А2)	≥П2	677,00	405,00	1099,00	1763,00	2642,00	390,25
1.3	Низьколіквідні активи (А3)	≥П3	6589,00	7021,00	8181,00	10116,0	12310,0	186,83
1.4	Найбільш строкові зобов'язання (П1)	≤А1	136,00	130,00	187,00	716,00	145,00	106,62
1.5	Короткострокові зобов'язання (П2)	≤А2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-
1.6	Довгострокові зобов'язання (П3)	≤А3	44,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2. Оцінка платоспроможності								
2.1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	≥0,2	14,09	19,82	6,29	0,24	3,27	23,20
2.2	Проміжний коефіцієнт покриття	≥0,7	19,07	22,93	12,17	2,71	21,49	112,71
2.3	Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	≥2	67,51	76,94	55,92	16,84	106,39	157,57
2.4	Коефіцієнт загальної платоспроможності	Збільшення	86,26	150,43	119,30	35,50	189,04	219,16
3. Оцінка оборотності оборотних активів								
3.1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	-	6765,00	11359,0	11357,0	14045,0	12885,0	190,47
3.2	Середньорічна вартість оборотних активів	-	9033,00	9592,00	10229,5	11255,5	13740,0	152,11
3.3	Коефіцієнт обертання оборотних активів	Збільшення	0,75	1,18	1,11	1,25	0,94	125,22
3.4	Коефіцієнт завантаження оборотних активів	Зменшення	1,34	0,84	0,90	0,80	1,07	79,86
3.5	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	Зменшення	481	304	324	288	384	80

Провівши аналіз оцінки ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів бачимо, що високоліквідні активи найбільше значення досягли у 2016 році (2576,0 тис. грн.), у 2019 році спостерігається різке падіння цих активів (474,0 тис. грн.), але навидь таке їх значення є задовільним, тому що найбільш строкових зобов'язань, у тому ж періоді, підприємство має у розмірі 145,0 тис. грн. Стосовно середньоліквідних та низьколіквідних активів, то їх величина цілком достатня для перекриття короткострокових та довгострокових зобов'язань. Коефіцієнт абсолютної ліквідності, на протязі періоду, який досліджуємо, завжди тримається в межах нормативного значення, та становить у 2019 році 3,27. По останнім показникам оцінки платоспроможності відбуваються також лише позитивні зміни, такі коефіцієнти, як загальної платоспроможності, проміжний коефіцієнт покриття та коефіцієнт загальної ліквідності мають більші від нормативних та зростаючі, в досліджуваному періоді, значення. Коефіцієнт обертання оборотних засобів збільшується на протязі періоду, який досліджуємо, і в 2019 році він склав 0,94, це в 1,25 рази більше ніж у 2015 році. Збільшення даного коефіцієнта безпосередньо впливає на зменшення тривалості обертання оборотних активів, що є позитивним процесом. Коефіцієнт завантаження оборотних активів зменшується, що є наслідком росту чистого доходу товариства більшими темпами, ніж росту середньорічної вартості оборотних активів. Отже, можемо сміливо стверджувати що ТОВ «Пентагон-ЮА» є платоспроможним та ліквідним.

Аналіз ділової активності підприємства полягає в дослідженні рівня і динаміки різноманітних показників обертання: коефіцієнтів обертання та тривалості обороту окремих видів активів і пасивів [47].

Аналіз ділової активності досліджуваного товариства відобразимо в таблиці 2.6. Провівши аналіз оцінки ділової активності ТОВ «Пентагон-ЮА», бачимо, що загальний коефіцієнт обертання капіталу в 2019 році склав 0,49, що більше ніж в 2015 році на 10,78 відсотків.

Таблиця 2.6

Оцінка ділової активності ТОВ «Пентагон-ЮА» за 2015-2019 рр.

№ з/п	Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відношення у % (відхилення, +; -) 2019р. до 2015р.
1	Загальний коефіцієнт оборотності капіталу	0,44	0,65	0,54	0,59	0,49	110,78
2	Фондовіддача необоротних активів, грн	0,45	0,65	0,55	0,60	0,50	109,15
3	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,07	1,43	1,06	1,11	1,02	95,14
4	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	337	252	339	323	354	105
5	Коефіцієнт оборотності оборотних виробничих фондів та готової продукції і товарів	1,05	1,67	1,49	1,54	1,15	109,34
6	Тривалість одного обороту оборотних виробничих фондів, днів	343	216	241	234	313	91
7	Коефіцієнт оборотності поточної дебіторської заборгованості	9,45	21,00	15,10	9,81	5,85	61,87
8	Тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості, днів	38	17	24	37	62	162
9	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,45	0,65	0,55	0,60	0,50	109,15
10	Тривалість одного обороту власного капіталу, днів	792	551	659	600	726	92
11	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	23,22	110,38	125,53	35,15	38,71	166,71
12	Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, днів	16	3	3	10	9	60

Збільшення показника пояснюється ростом середньорічної вартості капіталу меншими темпами ніж ростом чистого доходу від реалізації продукції. Коефіцієнт оборотності оборотних виробничих фондів та готової продукції і товарів також збільшився в звітному році в порівнянні з 2015 роком, що є позитивним. Відповідно, тривалість одного обороту оборотних виробничих фондів зменшується. Коефіцієнт оборотності кредиторської

заборгованості має чітко виражену тенденцію до збільшення, а значить і тривалість обороту кредиторської заборгованості зменшується, в 2019 році вона становить 9 днів.

Оцінимо фінансовий стан ТОВ «Пентагон-ЮА» за показниками: ефективне використання капіталу, забезпеченість власними оборотними коштами; ліквідність, платоспроможність та фінансова стійкість; рентабельність та прибутковість. Результати комплексного аналізу фінансового стану відображені в Додатку Б.

Аналіз комплексної (рейтингової) оцінки фінансового стану товариства з обмеженою відповідальністю «Пентагон-ЮА» свідчить про те, що загальна оцінка його функціонування є доброю. Підтвердженням цього є ряд показників. Так коефіцієнт поточної ліквідності є значно більшим від нормативного значення та з роками тільки підвищується, рейтингова оцінка становить 10 балів, що є максимальним значенням. Коефіцієнт швидкої ліквідності має аналогічну тенденцію до попереднього коефіцієнта. Коефіцієнт фінансової незалежності має рейтингову оцінку також в 10 балів. Частка оборотних активів сформованих власними коштами зростає і це є позитивним явищем, оскільки означає, що товариство при закупівлі необхідних оборотних активів в переважній більшості користується власними коштами. Рентабельність продажу має високу рейтингову оцінку. Підсумовуючи вищесказане можемо з впевненістю стверджувати, що фінансовий стан досліджуваного товариства є міцним з резервами до розвитку.

Отже, проведена організаційно-економічна характеристика товариства з обмеженою відповідальністю «Пентагон-ЮА», підтверджує, що підприємство є ліквідним та платоспроможним, фінансово стійким, рентабельним та забезпеченим основними та оборотними засобами.

2.2. Характеристика організації роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими

На підприємстві немає спеціалізованого відділу економічної безпеки, всі обов'язки, пов'язані з забезпеченням економічної безпеки покладені на працівників бухгалтерії.

На підприємстві питанням фінансово-економічної безпеки займається головний бухгалтер.

Система економічної безпеки ТОВ «Пентагон-ЮА» є індивідуальною, її повнота і дієвість залежать від чинної в державі законодавчої бази, від обсягу матеріально-технічних і фінансових ресурсів, виділених керівником підприємства, від розуміння кожним з працівників важливості гарантування безпеки бізнесу.

Зробимо оцінювання рівня економічної безпеки ТОВ «Пентагон-ЮА».

І. Для здійснення постійного контролю за фінансовою складовою економічної безпеки пропонуємо проводити оцінку її рівня як найважливішої складової на основі аналізу фінансової стійкості, ступінь якої визначається, виходячи з достатності оборотних коштів (власних чи позичених) для здійснення виробничо-збутової діяльності. Оціночними показниками є:

1. $\pm E_c$ – надлишок (+) чи брак (-) власних оборотних коштів (E_c), необхідних для формування запасів і покриття витрат (Z), пов'язаних з господарською діяльністю підприємства. Цей показник розраховується за формулами:

$$E_c = BK - A1 \quad (2.1)$$

$$\pm E_c = E_c - Z \quad (2.2)$$

де BK – власний капітал, $A1$ – необоротні активи, Z - величина запасів

2. $\pm E_T$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також середньострокових і довгострокових кредитів і позик (K):

$$\pm E_T = (E_c + K) - Z \quad (2.3)$$

де K – довгострокові зобов'язання

3. $\pm E_n$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також довго-, середньо- і короткострокових кредитів і позик (K_T):

$$\pm E_n = (E_c + K_T + K) - Z \quad (2.4)$$

де K_T – короткострокові кредити банків.

Наведені вище показники лежать в основі формування п'яти рівнів фінансової безпеки підприємства (ФБП), що зображені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Рівні фінансової безпеки підприємства

Рівень ФБП	Характеристика
абсолютний	Для функціонування підприємства достатньо власних оборотних коштів: $\pm E_c \geq 0, \pm E_T \geq 0, \pm E_n \geq 0$;
нормальний	Підприємство практично обходиться власними джерелами формування запасів і покриття витрат: $\pm E_c \approx 0, \pm E_T \geq 0, \pm E_n \geq 0$;
задовільний	Підприємству недостатньо власних оборотних коштів, і воно вдається до середньострокових і довгострокових позик і кредитів: $\pm E_c < 0, \pm E_T \geq 0, \pm E_n \geq 0$;
критичний	Підприємство для фінансування своєї діяльності вдається до короткострокових кредитів: $\pm E_c < 0, \pm E_T < 0, \pm E_n \geq 0$;
кризовий	Підприємство неспроможне забезпечити фінансування своєї діяльності ні власними, ні позиченими коштами: $\pm E_c < 0, \pm E_T < 0, \pm E_n < 0$.

Після проведення аналізу фінансової складової можна зробити висновок про фінансову забезпеченість підприємства - рівень фінансової безпеки підприємства є нормальним.

Для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки підприємства умовно присвоюємо задовільному рівню значення 4.

II. При оцінці інформаційної складової економічної безпеки необхідно обчислити значення коефіцієнтів: коефіцієнта повноти, коефіцієнта точності інформації, коефіцієнта суперечності інформації. Наведені показники розраховують наступним чином:

- коефіцієнт повноти інформації (K_n) – розраховується як відношення обсягу інформації, яка є в розпорядженні особи, що ухвалює рішення (K_3), та обсягу інформації, необхідної для ухвалення обґрунтованого рішення ($K_{гр}$):

$$K_n = K_3 / K_{гр} = 0,78 \quad (2.5)$$

- коефіцієнт суперечності інформації (K_c) – розраховується як відношення кількості незалежних свідочств на користь ухвалення рішення ($K_{нс}$) до загальної кількості незалежних свідочств у сумарному обсязі релевантної інформації ($K_{нсп}$):

$$K_c = \frac{K_{нс}}{K_{нсп}} = 0,69 \quad (2.6)$$

- коефіцієнт точності інформації (K_T) – розраховується як відношення обсягу релевантної інформації (K_p) до загального обсягу інформації, яка є в розпорядженні особи, що ухвалює рішення (K_3):

$$K_T = \frac{K_p}{K_3} = 0,81 \quad (2.7)$$

Рівень інформаційної безпеки можна визначити як добуток коефіцієнтів:

$$K_{іб} = K_n \times K_c \times K_T = 0,436 \quad (2.8)$$

Розрізняють три ступені інформаційної безпеки: $K_{іб} \geq 0,7$ – рівень безпеки високий; $0,3 \leq K_{іб} < 0,7$ – рівень безпеки середній; $K_{іб} < 0,3$ – рівень безпеки низький.

Для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки підприємства умовно присвоюємо середньому рівню значення 2.

III. Рівень інтелектуальної складової визначається за допомогою таких коефіцієнтів:

- коефіцієнт кваліфікації працівників підприємства ($K_{кв}$):

$$K_{кв} = \frac{\sum_{i=1}^n Y}{O}, \quad (2.9)$$

де $\sum_{i=1}^n Y$ – сукупна величина кваліфікаційно-освітнього рівня

працівників, тобто кількість працівників, що мають вищу та середню освіту;

O – загальна чисельність працівників підприємства;

- інтелектуальноозброєність (K_{io}):

$$K_{io} = \frac{V_{in}}{O}, \quad (2.10)$$

де V_{in} – вартість інтелектуальної власності, до якої можна віднести вартість винаходів, корисних моделей, промислових зразків, товарних знаків, знаків обслуговування, фірмового найменування, раціоналізаторських пропозицій, „ноу-хау” тощо;

- норма доходності співробітників підприємства від використання інтелектуальної власності (K_{∂}), тис. грн:

$$K_{\partial} = \frac{D_{in}}{O}, \quad (2.11)$$

де D_{in} – дохід, який одержує підприємство від використання інтелектуального потенціалу.

Порогові значення рівнів інтелектуальної безпеки наведено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Зведена таблиця показників за рівнями інтелектуальної безпеки

Показник	Рівень інтелектуальної безпеки			
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Незадовільна безпека	Критична безпека
K_{kv}	$K_{kv} > 0,105$	$0,105 \geq K_{kv} > 0,072$	$0,072 \geq K_{kv} > 0,039$	$K_{kv} \leq 0,039$
K_{io}	$K_{io} > 19,75$	$19,75 \geq K_{io} > 14,5$	$14,5 \geq K_{io} > 9,25$	$K_{io} \leq 9,25$
K_{∂}	$K_{\partial} > 72,87$	$72,86 \geq K_{\partial} > 48,73$	$48,72 \geq K_{\partial} > 24,59$	$K_{\partial} \leq 24,58$

Значення ваги кожного коефіцієнта визначають на основі експертних оцінок управлінського персоналу підприємства. Для ТОВ «Пентагон-ЮА» вагові коефіцієнти склали: K_{kv} - 0,54, K_{io} - 0,25, K_{∂} - 0,25.

Загальний рівень інтелектуальної безпеки незадовільний (присвоюється значення – 2).

IV. Кадрова складова характеризує кадрову забезпеченість підприємства. Розрахунок рівня безпеки для кадрової складової виконується за такими показниками:

- коефіцієнт плинності кадрів (K_{Π}):

$$K_{\Pi} = \frac{\sum \text{Ч}_y}{O} = 2/78 = 0,03, \quad (2.12)$$

де Ч_y – кількість працівників, які були звільнені або скорочені за розрахунковий період;

O – загальна чисельність працівників підприємства.

- коефіцієнт фізичного старіння кадрів ($K_{\text{в}}$):

$$K_{\text{в}} = \frac{O_{\text{в}}}{O} = 25/78 = 0,32, \quad (2.13)$$

де $O_{\text{в}}$ – кількість працівників, які за віком фізично старі, старі їх знання та кваліфікація;

- фондоозброєність працівників (Φ_o) – 248,1 тис. грн.;

- фондоозброєність працівників підприємства фондами невиробничого призначення ($\Phi_{\text{но}}$) - 98,3 тис. грн.

Як і інтелектуальна безпека, кадрова безпека підприємства має чотири рівні: абсолютний, задовільний, незадовільний та критичний. Порогові значення рівнів кадрової безпеки наведено в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Зведена таблиця показників за рівнями кадрової безпеки

Показник	Рівень кадрової безпеки			
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Незадовільна безпека	Критична безпека
K_{Π}	$0,003 \leq K_{\Pi} < 0,052$	$0,052 \leq K_{\Pi} < 0,102$	$0,102 \leq K_{\Pi} < 0,152$	$0,152 \leq K_{\Pi} < 0,2$
$K_{\text{в}}$	$0,2 \leq K_{\text{в}} < 0,255$	$0,255 \leq K_{\text{в}} < 0,311$	$0,311 \leq K_{\text{в}} < 0,367$	$0,367 \leq K_{\text{в}} < 0,42$

Φ_o	$\Phi_o > 139$	$139 \geq \Phi_o > 95$	$95 \geq \Phi_o > 51$	$51 \geq \Phi_o > 11$
$\Phi_{но}$	$106 \leq \Phi_{но}$	$69 < \Phi_{но} < 106$	$32 < \Phi_{но} < 69$	$0 < \Phi_{но} < 31$

Рівень кадрової безпеки за узагальненим коефіцієнтом є задовільним (значення 3).

V. Техніко-технологічна складова характеризує ступінь відповідності застосовуваної на підприємстві техніки та технології сучасним світовим аналогам щодо оптимізації витрат ресурсів. Для оцінки рівня безпеки за цією складовою використовуються показники, які характеризують технічний і технологічний потенціал:

- частка продукції підприємства, що перевершує та відповідає кращим аналогам в Україні (чи світі, якщо підприємство планує реалізувати продукцію за кордон) (*Kn.прод.*);
- частка технологічного устаткування (технологій виробництва), що відповідає кращим державним (світовим) аналогам (*Kn.м.*);
- частка продукції, що випускається підприємством, яка захищена патентами (*Knат.прод.*).

Чим вище значення даних показників, тим вище рівень техніко-технологічної безпеки підприємства. Техніко-технологічна безпека, як і охарактеризовані раніше складові економічної безпеки підприємства має чотири рівні: абсолютний, задовільний, незадовільний та критичний. Порогові значення рівнів техніко-технологічної безпеки наведено в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Зведена таблиця показників за рівнями техніко-технологічної безпеки

Показник	Рівень техніко-технологічної безпеки			
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Незадовільна безпека	Критична безпека
<i>Kn.прод.</i>	$Kn.прод. \geq 0,23$	$0,15 \leq Kn.прод. < 0,23$	$0,07 \leq Kn.прод. < 0,15$	$Kn.прод. < 0,07$
<i>Kn.м.</i>	$Kn.м. \geq 0,23$	$0,15 \leq Kn.м. < 0,23$	$0,07 \leq Kn.м. < 0,15$	$Kn.м. < 0,07$

<i>K_{плат.прод.}</i>	<i>K_{плат.прод.} ≥ 0,3</i>	$0,2 \leq K_{\text{плат.прод.}} < 0,3$	$0,1 \leq K_{\text{плат.прод.}} < 0,2$	<i>K_{плат.прод.} < 0,1</i>
-------------------------------	-------------------------------------	--	--	--

Для ТОВ «Пентагон-ЮА» коефіцієнти склали : *K_{п.прод.}* - 0,20, *K_{п.т.}* - 0,20, *K_{плат.прод.}* - 0,25. Рівень техніко-технологічної безпеки за узагальненим коефіцієнтом є задовільним (значення 3).

VI. Політико-правова складова визначається за такими показниками:

- питома вага судових й арбітражних справ у загальній сумі господарських договорів підприємства (*K_{с.ар.}*) = 0,30;
- частка виграних судових й арбітражних справ у загальній кількості юридичних справ, що розглядалися (*K_{в.ю.}*) = 0,15;
- питома вага одержаних і сплачених штрафних санкцій в загальній сумі зобов'язань за господарськими договорами підприємства (*K_{ш.}*) = 0,15;
- частка витрат на юридичне забезпечення діяльності підприємства в структурі його загальних витрат (*K_{в.юр.}*) = 0,10.

Політико-правова безпека підприємства має три рівні: абсолютний, задовільний та критичний. Порогові значення рівнів політико-правової безпеки наведено в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Зведена таблиця показників за рівнями політико-правової безпеки

Показник	Рівень політико-правової безпеки		
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Критична безпека
<i>K_{с.ар.}</i>	$K_{\text{с.ар.}} < 0,25$	$0,25 \leq K_{\text{с.ар.}} < 0,41$	$K_{\text{с.ар.}} \geq 0,41$
<i>K_{в.ю.}</i>	$K_{\text{в.ю.}} \geq 0,29$	$0,13 \leq K_{\text{в.ю.}} < 0,29$	$K_{\text{в.ю.}} < 0,13$
<i>K_{ш.}</i>	$K_{\text{ш.}} < 0,11$	$0,11 \leq K_{\text{ш.}} < 0,23$	$K_{\text{ш.}} \geq 0,23$
<i>K_{в.юр.}</i>	$K_{\text{в.юр.}} \geq 0,13$	$0,07 \leq K_{\text{в.юр.}} < 0,13$	$K_{\text{в.юр.}} < 0,07$

Якщо показник має абсолютний рівень, то йому присвоюється значення 3, задовільний – 2, критичний – 1. Застосовуючи формулу середньозваженості, визначаємо рівень політико-правової безпеки за узагальненим коефіцієнтом – задовільний (значення 2).

VII. Інноваційна складова характеризує функціонування діяльності підприємства на якісно новому рівні. Стосовно підприємства – це сукупність прогресивних, якісно нових змін, що безперервно виникають у часі та просторі. Дана складова визначається за допомогою нижченаведених показників:

- коефіцієнт впровадження нових інноваційних видів продукції $Ki.n.$:

$$Ki.n. = \frac{Ni.n.}{Nз.n.}, \quad (2.14)$$

де $Ni.n.$ – кількість інноваційних видів продукції, що випускаються підприємством;

$Nз.n.$ – загальна кількість видів продукції, що випускається підприємством;

- частка інноваційних підходів, які використовуються у виробничому, управлінському та обслуговуючому процесі ($K_{i.nid.}$):

$$K_{i.nid.} = \frac{\sum B_i}{\sum B_n}, \quad (2.15)$$

де $\sum B_i$ – сума витрат на інновації;

$\sum B_n$ – загальна сума витрат на виробництво та реалізацію продукції.

Порогові значення рівнів інноваційної безпеки наведено в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Зведена таблиця показників за рівнями інноваційної безпеки

Показник	Рівень інноваційної безпеки			
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Незадовільна безпека	Критична безпека
$Ki.n.$	$Ki.n. \geq 0,272$	$0,183 \leq Ki.n. < 0,272$	$0,094 \leq Ki.n. < 0,183$	$Ki.n. < 0,094$
$Ki.nid.$	$Ki.nid. \geq 0,138$	$0,09 \leq Ki.nid. < 0,13$	$0,044 \leq Ki.nid. < 0,0$	$Ki.nid. < 0,044$

Якщо показник має абсолютний рівень, то йому присвоюється значення 4, задовільний – 3, незадовільний – 2, критичний – 1. Для ТОВ «Пентагон-ЮА» вагові коефіцієнти складають: $Ki.n.$ - 0,1, $Ki.nid.$ -

0,05. Застосовуючи формулу середньозваженості, визначаємо рівень інноваційної безпеки за узагальненим коефіцієнтом. Він є незадовільним (значення 2).

VIII. Екологічна складова характеризується дотриманням екологічних норм технології та випуску продукції, мінімізацією втрат підприємства від забруднення навколишнього середовища.

Пропонується розрахувати наступні показники:

- Коефіцієнт безпечності продукції ($K_{б.п.}$):

$$K_{б.п.} = P_c / P_3 = 0,6 \quad (2.16)$$

де P_c – виручка від реалізації сертифікованої продукції, грн.;

P_3 – загальна виручка від реалізації продукції, грн.

- Коефіцієнт забруднення середовища (K_3)

$$K_3 = V_{ек.з.} / V_3 = 0,3 \quad (2.17)$$

де $V_{ек.з.}$ – розмір екологічних зборів, грн.;

V_3 – загальна сума витрат підприємства, грн.

- Коефіцієнт захисту середовища ($K_{зах}$)

$$K_{зах} = V_{ек.м.} / V_3 = 0,25 \quad (2.18)$$

- де $V_{ек.м.}$ – витрати на екологію (очисні споруди, переробка відходів, захист ґрунтів), грн.;

- V_3 – загальна сума витрат підприємства, грн.

Чим вище значення першого та третього коефіцієнта та нижче – другого коефіцієнта тим вище рівень екологічної безпеки підприємства. Виділимо два рівні екологічної безпеки підприємства: задовільний та незадовільний.

Якщо показник має задовільний рівень, то йому присвоюється значення 2, незадовільний – 1.

Порогові значення рівнів екологічної безпеки наведено в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Зведена таблиця показників за рівнями екологічної безпеки

Показник	Рівень інноваційної безпеки	
	Задовільна безпека	Незадовільна безпека

$K_{б.п}$	$Kб.п. \geq 0,5$	$Kб.п. < 0,5$
K_3	Зменшується порівняно з минулим періодом	Збільшується порівняно з минулим періодом
$K_{зах}$	Збільшується порівняно з минулим періодом	Зменшується порівняно з минулим періодом

Застосовуючи формулу середньозваженості, визначають рівень інноваційної безпеки за узагальненим коефіцієнтом. Для ТОВ «Пентагон-ЮА» він задовільний.

ІХ. Силова складова оцінюється за нижченаведеними показниками:

- частка витрат на охорону підприємства в структурі загальних витрат ($Kв.ох.$);
- забезпеченість працівників підприємства службою охорони ($K_{сб}$).

Силова складова економічної безпеки підприємства має три рівні: високий, середній та низький. Порогові значення рівнів силовой безпеки, наведені в табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Зведена таблиця показників за рівнями силовой безпеки

Показник	Рівень силовой безпеки		
	Висока безпека	Середня безпека	Низька безпека
$Kв.ох.$	$Kв.ох. \geq 0,17$	$0,12 \leq Kв.ох. < 0,17$	$Kв.ох. < 0,12$
$K_{сб}$	$K_{сб} \geq 0,19$	$0,09 \leq K_{сб} < 0,19$	$K_{сб} < 0,09$

Якщо показник має високий рівень, то йому присвоюється значення 3, середній – 2, низький – 1. Застосовуючи формулу середньозваженості, визначають рівень силовой безпеки за узагальненим коефіцієнтом. Для ТОВ «Пентагон-ЮА» коефіцієнти складають: $Kв.ох.$ - 0,15, $K_{сб}$ - 0,08 (середня безпека).

На основі визначення узагальнюючих показників за кожною складовою економічної безпеки можна визначити комплексний показник безпеки підприємства. Сукупний критерій економічної безпеки будь-якого суб'єкта господарювання ($k_{сєб}$) можна розрахувати, користуючись формулою

$$K_{\text{себ}} = \sum_{i=1}^n k_i d_i \quad (2.19)$$

де k_i — величина окремого (поодинокого) критерію за i -ю функціональною складовою;

d_i — питома вага значущості i -ї функціональної складової;

n — кількість функціональних складових економічної безпеки підприємства.

З метою розрахунку інтегральної оцінки економічної безпеки можна також розрахувати відносні оцінки безпеки підприємства за кожною складовою безпеки. Відносна оцінка безпеки за відповідною складовою розраховується відношенням фактичного рівня безпеки (n_i) до максимального рівня безпеки (N_i) відповідної складової. Результати розрахунку представимо в таблиці 2.15.

Таблиця 2.15

Оцінка економічної безпеки підприємства

Назва складової безпеки	Максимальний рівень	Фактичний рівень	Відносна оцінка
Фінансова	5	4	0,80
Інформаційна	3	2	0,67
Інтелектуальна	4	2	0,50
Кадрова	4	3	0,75
Техніко-технологічна	4	3	0,75
Політико-правова	3	2	0,67
Інноваційна	4	2	0,50
Екологічна	2	2	1,00
Силова	3	2	0,67

Проаналізувавши складові економічної безпеки підприємства бачимо, що екологічна безпека підприємства є найкращою. Кадрова та техніко-технологічні складові на доброму рівні. Фінансова, інформаційна, політико-правова та силова має задовільний вигляд. безпека бажає бути кращою. Оцінка 0,5 (інноваційна та інтелектуальна безпеки) свідчить про ослаблення економічної безпеки підприємства.

Загальний рівень економічної безпеки підприємства є добрий.

2.3. Організація формування інформаційного забезпечення у ТОВ «Пентагон-ЮА»

Основним джерелом формування інформації у ТОВ «Пентагон» є бухгалтерський облік підприємства.

Бухгалтерський облік в аграрному секторі ведеться на основі єдиних рахунків і залежить від форми власності, спеціалізації, порядку виробничого циклу.

Бухгалтерський облік здійснюється бухгалтерською службою, як самостійним структурним підрозділом, очолюваним головним бухгалтером. Організаційна структура бухгалтерії ТОВ «Пентагон-ЮА» представлена на рисунку 2.1.



Рис. 2.1 Організаційна структура бухгалтерії в ТОВ «Пентагон-ЮА»

Бухгалтерія ТОВ «Пентагон-ЮА» складається з головного бухгалтера, заступника головного бухгалтера, бухгалтера-касира і бухгалтерів, які ведуть певні рахунки.

Обліковий апарат бухгалтерії взаємодіє в активній співпраці з усіма структурними підрозділами в Товаристві, зі службами і відділами апарату управління і окремими виконавцями.

Головний бухгалтер встановлює службові обов'язки для підлеглих йому працівників. У сучасних умовах вимоги до кваліфікації головного бухгалтера зростають. Крім звичайних знань в області обліку, контролю і аналізу від нього потрібні навички роботи на сучасних засобах обчислювальної техніки, вміння добре розбиратися в методології нормування, прогнозування, фінансування і кредитування, основи організації та технології виробництва, принципи організації управління і праці, цивільному праві, вмінні не тільки констатувати отримані фінансові результати, а й прогнозувати їх.

Для здійснення своїх функцій головний бухгалтер наділений широкими повноваженнями. Він встановлює вимоги щодо оформлення операцій первинними обліковими документами та надання в бухгалтерію необхідних для обліку і контролю документів і відомостей.

Заступник головного бухгалтера здійснює організаційну роботу в бухгалтерії.

Бухгалтер-касир здійснює отримання і видачу грошей, забезпечує збереження грошових коштів, складає касові звіти, здійснює операції з обліку, отримання виписок з банку, обробляє документи, збирає інформацію по банкам про надходження і витрати коштів з розрахункового рахунку, проводить акти звірок за господарськими договорами.

Заступник головного бухгалтера, бухгалтер-касир і інші бухгалтера знаходяться в підпорядкуванні у головного бухгалтера.

У складі бухгалтерії виділені наступні відділи: розрахунковий, матеріальний, виробничий.

Розрахунковий відділ займається комплексом робіт з обліку розрахунків з оплати праці, розрахунків з Фондом соціального страхування, Пенсійним фондом та іншими подібними органами, розрахунками з

підзвітними особами, обчисленням податків, виявленням фінансових результатів, а також складанням звітності.

Матеріальний відділ відповідає за ведення обліку та здійснення контролю за наявністю і рухом матеріальних ресурсів, займається обліком розрахунків з покупцями і замовниками, а також урахуванням розрахунків з постачальниками і підрядниками та іншими дебіторами, і кредиторами.

Виробничий відділ веде облік витрат на виробництво, обчислює собівартість продукції.

Ведення бухгалтерського обліку в ТОВ «Пентагон-ЮА» проводиться за допомогою автоматизованої програми «1С: Підприємство 8». Завдяки зручності застосовуваного програмного продукту більшість документів формується за допомогою заповнення лише окремих реквізитів і роздруковується, за будь-який інтервал часу можна сформувані звіти по обраній ділянці обліку, провести аналіз рахунку, а також сформувані картку по конкретному рахунку.

Облік основних засобів ведеться відповідно до П(С)БО 7.

Кожному прийнятому до бухгалтерського обліку об'єкта основних засобів присвоюється відповідний інвентарний номер, виписується акт на оприбуткування, і підкріплюється підтверджуючих документів. На об'єкт або групу об'єктів основних засобів ведеться інвентарна картка типової форми, яка зберігається в бухгалтерії.

У господарстві в кінці року обов'язково проводиться інвентаризація основних засобів, результати якого оформлюються інвентаризаційної описом основних засобів. Всі основні засоби мають матеріально-відповідальна особа, що відповідає за їх збереження і стан.

Всі документи з обліку, руху, нарахування амортизації основних засобів та інших розділів обліку формуються в базі програми «1С: Підприємство 8», роздруковуються і підшиваються в звіти за відповідний період.

Наряд на відрядну роботу (для бригади) застосовують з метою врахування обсягу виконаних робіт, витраченого часу і нарахування заробітної плати (оплати праці) членам бригади. Наряд виписують строком до одного місяця в одному екземплярі. Протягом місяця в ньому відзначають виконані роботи і на зворотному боці наряду ведуть таблиць, в якому щодня враховують час, відпрацьований кожним членом бригади. Наряд на відрядну роботу (індивідуальний) застосовують для встановлення завдань та обліку обсягу виконаних робіт, витраченого часу і заробітної плати (оплати праці) на одного працівника.

Подорожній лист вантажного автомобіля з обліку роботи вантажного автотранспорту і підставою для нарахування оплати праці шоферам і вантажникам. Подорожній лист виписують на один день. У ньому наводять дані про кількість перевезеного вантажу, відстань, витрату пального та інші показники. Подорожній лист легкового автомобіля призначений для первинного обліку роботи легкового автотранспорту та нарахування оплати праці шоферам. Подорожній лист видається на день.

Також для нарахування заробітної плати, особливо працівникам з погодинною формою оплати праці, ведеться таблиць обліку робочого часу, що заповнюється за місцем роботи завідувачем відповідними підрозділами господарства. У ньому записується весь особовий склад підрозділу у встановленій послідовності з зазначенням табельних номерів, присвоєних працівникові, щодня відзначають вихід на роботу, кількість годин, неявки відображають у таблиці умовними позначеннями. В кінці місяця у таблиці підводять підсумки про відпрацьований час (години, дні), днями неявки на роботу (з причин), потім таблиць здають в бухгалтерію. Оплату праці нараховують в особовому рахунку, він містить всі відомості про просування працівника по службі (в тому числі зміни окладу), а також всі матеріали про щомісячні нарахування та утримання із заробітної плати. У ньому зосереджені дані про відпустки, про лікарняних листах і т. ін. Цей документ є головним джерелом цифр для розрахунків пенсії працівнику. Тому згідно із

законом він повинен зберігатися в архіві протягом 75 років після звільнення працівника.

У ТОВ «Пентагон-ЮА» використовується кілька видів форм оплати праці.

Підставою для нарахування основної оплати і премій є дані бухгалтерського та первинного обліку.

Оплата праці працівників цеху рослинництва проводиться за Єдиною тарифною сіткою (ЄТС), встановленої за видами робіт для кожної категорії працівників. Залежно від важливості професії, забезпеченості кадрами встановлюються професійні підвищувальні коефіцієнти до основної заробітної плати.

Заробітна плата складається з основної оплати і додаткової. У фахівців основною зарплатою є оклад, для механізаторів використовуються розцінки в залежності від виду робіт, які множаться на час виконання даної роботи.

Додаткова оплата працівникам цеху рослинництва, а також механізаторам і водіям проводиться за своєчасне і якісне виконання робіт від основної плати, фахівцям до 100%.

За підсумками роботи за рік колективу ТОВ «Пентагон-ЮА» проводяться виплати натуральною продукцією в розмірі 3% від валового виробництва всієї сільськогосподарської продукції і 6% від надпланового, яка розподіляється на зароблену гривню з урахуванням наявних порушень, або за згодою сторін оплата може проводитися грошима .

Щомісяця працівники преміюються за сумлінне ставлення до праці, і для такої оцінки використовується коефіцієнт трудової участі (КТУ).

Кожному працівнику виставляється КТУ за п'ятибальною шкалою і відповідно доплата дорівнює від 20% при 5 балах, 16% - при «4» і т. ін.

Щодня фахівці проводять оцінку праці з розрахунку середнього бала працівників і фахівців з підпорядкованості, яка затверджується директором.

Кожен робочий день ведеться облік явки на роботу. Такі відомості відображаються агрономом-обліковцем в таблиці з обліку використання

робочого часу. В даному документі щодня відзначається вихід на роботу, кількість відпрацьованих годин, дні неявки на роботу (з причин) всіх працівників. В кінці місяця його здають в бухгалтерію.

Оформлення первинної документації по руху працівників в ТОВ «Пентагон-ЮА» здійснює інспектор відділу кадрів як окрема структурна одиниця.

На підставі перерахованих документів бухгалтерія нараховує працівникам основну та додаткову заробітну плату, для чого вони використовують розрахункову відомість, в якій по кожному працівнику відбивається розрахунок сукупного доходу з початку року, оподаткованого податком, неоподатковані суми, відрахування на дітей, інші вирахування, суми платежів і суми, належні до видачі на руки. Безпосередня видача заробітної плати за місяць відбувається за допомогою платіжної відомості, де вказують прізвища та ініціали працівників, суми нарахувань, різного роду доплат, суму до видачі та розписку в отриманні заробітної плати.

Після нарахування сума заробітної плати з неї повинні справлятися відповідно до законодавства утримання і відрахування в бюджет і в позабюджетні фонди. У ТОВ «Пентагон-ЮА» вони представлені такими утриманнями:

1) Податок на доходи фізичних осіб, для чого відкривається податкова картка на кожного працівника.

2) Утримання за виконавчими листами. При надходженні на підприємство розпоряджень органів міських судів, з працівника утримуються суми штрафів, пені, аліментів на неповнолітніх дітей, в розмірі та порядку, зазначеному у виконавчому листі.

3) У господарстві існує профспілковий комітет, вступ до профспілки оформляється заявою. З членів профспілки щомісяця із заробітної плати утримується 1%.

4) У господарстві на письмове прохання працівника виробляють щомісячні перерахування відсотків за користування банківським кредитом із

заробітної плати, також за бажанням працівника із заробітної плати утримується квартплата.

5) В господарстві за рішенням правління також можуть утримувати грошові суми за заподіяний збиток, або інші порушення зазначені в колективному договорі.

Відпуск ПММ оформляється відомістю на відпуск товарно-матеріальних цінностей. На початку кожного місяця комісія в складі головного економіста, головного інженера та агронома-обліковця виробляє зняття залишків палива в баках тракторів. В результаті оформляється акт, де відображаються залишки палива на початок місяця.

Облік витрат по рослинництву, яке є основним видом виробництва в ТОВ «Пентагон-ЮА» здійснюється на рахунку 23-1 «Рослинництво». Даний рахунок активний: по дебету збираються витрати окремо по культурам в розрізі статей витрат на їх виробництво, за кредитом вироблені витрати списуються.

Існують також розподіляючи між культурами статті витрат: сторонні автопослуги, амортизація, орендна плата, державний технічний огляд групи машин, ПММ, запчастини тощо

Перш ніж приступають до підрахунку собівартості продукції рослинництва, розподіляють за видами продукції ті види витрат, які прямо не можуть бути віднесені на відповідні культури загальногосподарські витрати, які ведуться на 91 рахунку «Загальногосподарські витрати».

Витратами, які відображаються на 91 рахунку, визнаються: амортизація, орендна плата, держмити, запчастини, зарплата фахівців, інвентар, витрати на відрядження, оплата лікарняного листа, реклама, послуги банку, послуги зв'язку, шиномонтаж і інші, не пов'язані з процесу виробництва. Вони підлягають розподілу в кінці періоду виробництва.

Після цього зіставляють дебетові та кредитові обороти по кожному аналітичного рахунку (виду продукції), відкритого до рахунку 23-1, і

визначають виробничий результат: економію або перевитрату у витратах. А потім ці рахунки закривають.

Готова продукція в ТОВ «Пентагон-ЮА» прямо з поля перевозиться в свої склади. На поле агроном-обліковець виписує заздалегідь пронумеровані талони. На ваговій даного господарства машини зважуються до і після завантаження - для обліку ваги нетто і бруто. Таким чином, визначається кількість готової продукції, що відображається в талоні водія і журналі вагара.

Щодня вагар приносить талони водіїв в ТОВ «Пентагон-ЮА».

В кінці місяця завідувач складом, вагар, агроном - обліковець проводять звірку даних, які потім обробляються і відображаються за рахунком 26. Зернові відходи і невикористовувані відходи сторнуються спочатку в плановій оцінці зерна, а після визначення відсотка змісту зерна в зерновідходах оцінюються.

Продукцію, що надійшла з виробництва протягом року, оприбутковують і списують на видаток по плановій собівартості. В кінці року після складання звітних калькуляцій визначають різницю між плановою та фактичною собівартістю. На суму різниць роблять коригування записи. Аналогічним чином оцінюється продукція власного виробництва, яка використовується всередині підприємства.

Нормативне регулювання обліку матеріально-виробничих запасів здійснюється на базі П(С)БО 9.

До матеріально-виробничих запасів належать різні матеріали рахунок 20 «Виробничі запаси», готова продукція рахунок 26 «Готова продукція», і товари, придбані для реалізації рахунок 28 «Товари».

Вони можуть бути куплені і власного виробництва.

Куплені матеріали оцінюються за фактичною собівартістю, яка формується з витрат на придбання, доставку, зберігання.

Матеріали власного виробництва виходячи з їх фактичної собівартості.

Все матеріально-виробничі запаси ТОВ «Пентагон-ЮА» зберігаються на складі, за який несе відповідальність, призначена матеріально-відповідальна особа-комірник. Тільки з його дозволу відпускаються товари, готова продукція, матеріали, що зберігаються в даному складі. При витраті матеріалів зі складу проводиться також оформлення довіреностей на одержання цінностей. Він реєструє кожен операцію в своєму журналі, вимагає підтвердження дозволу керівника підприємства на відпустку необхідних матеріалів і в кінці кожного місяця складає звіт про рух матеріальних цінностей, з доданими до неї документами, а також веде картки складського обліку. Дані первинної документації звіряються зі звітами і заносяться в комп'ютер, вихідна інформація формується автоматично.

Реалізація продукції, робіт, послуг є одним з найбільш важливих моментів бухгалтерського обліку, так як він безпосередньо пов'язаний з формуванням фінансового результату господарської діяльності підприємства.

У відповідність до укладеного договору на складі проводиться відвантаження продукції за накладними за наявності підпису бухгалтера і керівника ТОВ «Пентагон-ЮА». При реалізації продукції працівникам виписується накладна внутрішньогосподарського призначення.

Продукція, вироблена ТОВ «Пентагон-ЮА» відпускається в першу чергу населенню через свої торгові точки, так і підприємствам, що спеціалізуються на переробці сільськогосподарської продукції.

Для узагальнення інформації про доходи та витрати, пов'язані з процесом реалізації готової продукції, а також для визначення фінансового результату призначений рахунок 70 «Доходи від реалізації».

При існуючій методиці сума фінансових результатів, виведена протягом року, є умовною. Остаточна сума фінансових результатів визначається лише в кінці року - після визначення фактичної виробничої собівартості і списання відповідної калькуляційних різниць.

Для здійснення господарської діяльності необхідна певна кількість вільних грошових коштів. В кожному підприємстві зобов'язані зберігати

готівкові кошти в касах. У ТОВ «Пентагон-ЮА» каса обладнана відповідно до вимог. За касові операції несе відповідальність касир.

Ліміт каси визначають виходячи з готівково-грошового виторгу за останні 3 місяці. Крім того, в розрахунку вказується сума виплачених готівки за останні 3 місяці, виключаючи заробітну плату і виплати соціального характеру, визначається середньоденний витрата. У ТОВ «Пентагон-ЮА» ліміт каси становить 10 тис. грн. За перевищення чинного ліміту грошових коштів сплачується штраф у трикратному розмірі виявленої понад ліміт каси.

У касу грошові кошти зараховуються при отриманні внесків працівників, повернення авансів, витрата з каси здійснюється при видачі грошей під звіт, заробітної плати та інших причин. Надходження і витрачання грошових коштів оформляється прибутковим і видатковим ордерами. Ці документи повинні супроводжувати докази витрати або надходження грошей - рахунки-фактури, чеки, вимоги-накладні, накладні, авансові звіти тощо

У ТОВ «Пентагон-ЮА» касир виписує видаткові та прибуткові ордери, збирає первинні документи по надходженню і витраті коштів, а також веде касову книгу, де вважається формується в залежності від обсягу операції - зазвичай за 4-8 днів. В даному документі відображаються сальдо на початок дня, прихід, витрата і сальдо на кінець дня. Касова книга нумерується, прошнуровується, і касир ставить свій підпис.

Грошові кошти зберігати в господарстві небезпечно і згідно з порядком зберігання грошей, установленим Національним банком України, вони повинні зберігатися на розрахункових рахунках. У ТОВ «Пентагон-ЮА» такий рахунок відкритий в банку ПАТ «Приватбанк».

Інформація та документи в банк надходять за допомогою програми «Клієнт-Банк», що дозволяє швидко і точно проводити операції на розрахунковому рахунку, тобто відправляти платіжні доручення і отримувати виписки з рахунку. Така система спілкування з банком є дуже

зручно для персоналу бухгалтерії і значно спрощує роботу, а також знижує час обробки інформації.

На розрахунковому рахунку ТОВ «Пентагон-ЮА» містяться вільні грошові кошти: виручка за реалізовану продукцію, короткострокові і довгострокові позики, одержувані від банку та інші зарахування, а також з даного рахунку здійснюються податкові платежі, оплата матеріалів, основних засобів.

Безготівкові перерахування грошових коштів з цих рахунків банками здійснюються на підставі платіжних доручень, підписаних директором ТОВ «Пентагон-ЮА».

Підприємство отримує від банку виписки з розрахункового рахунку, що містять перелік проведених операцій. Даний документ є регістром аналітичного обліку по розрахунковому рахунку і одночасно підставою для бухгалтерських записів в облікові регістри.

Надходження виписки відразу проводиться позначенням її в програмі «1С: Підприємство 8», де автоматично ведеться синтетичний облік за рахунком 31 «Рахунки в банках» і визначається кореспондуючий рахунок для кожної операції. Ці дані необхідні для контролю руху грошових коштів. Перевірку і обробку виписок виробляли в день їх надходження.

Більшість розрахунків між підприємствами, з бюджетом та позабюджетними фондами здійснюється у вигляді безготівкових платежів.

Безготівкові розрахунки здійснюються за допомогою безготівкових перерахувань по розрахунковим, поточним і валютних рахунках клієнтів в банках.

Постійно відбувається кругообіг грошових коштів викликає безупинне поновлення різноманітних розрахунків. Одним з найбільш поширених видів розрахунків якраз і є розрахунки з постачальниками та підрядниками за сировину, матеріали, товари та інші матеріальні цінності.

У ТОВ «Пентагон-ЮА» досить широкий перелік постачальників і підрядників. З кожним постачальником підприємство складає договір

поставки, в якому обумовлюються умови оплати, терміни поставки, права і обов'язки сторін, форс-мажорні обставини. Облік операцій з постачальниками ведеться на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

Для обліку розрахунків за реалізовану продукцію і надані послуги використовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками». З кожним покупцем укладається договір купівлі. Облік розрахунків з покупцями проводиться безготівково по розрахунковому рахунку. Доказом продажу продукції є товарно-транспортна накладна, рахунки і т. ін. На підставі перерахованих вище документів і перерахування грошей на розрахунковий рахунок ТОВ «Пентагон-ЮА» виробляються записи в аналіз рахунку 36. Потім формується оборотно-сальдова відомість по даному рахунку.

Для узагальнення інформації про стан розрахунків з банком за отримані позички виділений рахунок 60 «Короткострокові кредити». Облік за рахунком 60 в ТОВ «Пентагон-ЮА» проводиться на підставі банківських виписок. Періодично проводиться звірки розрахунків з банком, щоб уникнути помилок в обліку.

Всі кредити на даному підприємстві беруться в основному восени в період необхідної більшої суми для покупки насіння, добрив, ПММ та інших потреб, як правило, на один рік, але погашаються раніше, що економить на відсотках за користування кредитом.

Простроченої заборгованості немає.

На кожному підприємстві здійснюються розрахунки з підзвітними особами. Підзвітними особами є працівники підприємства, які отримали грошові суми під звіт для майбутніх витрат.

Видача грошей під звіт оформляється видатковим касовим ордером або платіжним дорученням на перерахування грошей за межу організації. Підзвітна особа протягом трьох днів після завершення роботи подає авансовий звіт з додатком підтверджуючих документів.

Одним з видів фінансових відносин є відносини з бюджетом, страховими фондами, і податковою службою з приводу сплати податків, подання декларацій і розрахункових відомостей. Вимога законодавства України поставило підприємства перед необхідністю вести також і податковий облік. ТОВ «Пентагон-ЮА» з 2010 року переведено на спеціальний режим оподаткування і сплачує Фіксований сільськогосподарський податок (Єдиний податок (4гр.)).

Податковим періодом визнається календарний рік. Звітним періодом є півріччя, після закінчення його підприємство надає в податковий орган розрахункову декларацію.

ТОВ «Пентагон-ЮА» є платником податків таких податків та платежів:

- Єдиний податок;
- ПДФО;
- ТОВ «Пентагон-ЮА» сплачує ЄСВ;
- Транспортний податок;
- Земельний податок;
- Страхування від нещасних випадків.

Сплата податків здійснюється шляхом безготівкових платежів до відповідних фондів. Сума податкових платежів перераховується з розрахункового рахунку підприємства і оформляється платіжними дорученнями.

Ведення податкового обліку в ТОВ «Пентагон-ЮА» здійснюється головним бухгалтером. В її обов'язки входить як розрахунок податкової бази та суми податку, що сплачується, а й складання і подача декларацій в Податкові органи.

Щорічно в Податкову службу за місцем реєстрації здаються відомості про чисельність працівників за попередній календарний рік і щоквартально до Податкової служби здаються бухгалтерський баланс, звіт про фінансові результати.

Щокварталу до податкового органу здається звіт з податку на доходи фізичних осіб, де вказується середньооблікова чисельність працівників, фонд заробітної плати, сума проведених відрахувань, сума оподатковуваних сукупних річних доходів, загальна сума нарахованого податку, утримуваного податку і визначається сума, перерахована до бюджету.

Протягом року працівникам надаються такі види відрахувань: стандартні відрахування при наявності необхідних документів (заяв, свідоцтв про народження дитини, довідки про навчання та інші). Існують ще майнові, професійні та соціальні відрахування.

При останніх трьох видах відрахувань працівникові необхідно надати необхідні документи до податкового органу. Податок сплачується в день фактичного отримання у банку готівкових грошових коштів на виплату доходів.

В кінці року на підставі відомостей про доходи фізичних осіб здається податкова декларація підприємства до податкового органу.

Страхування від нещасних випадків на виробництві тарифікується в залежності від шкідливості робочого процесу і ймовірності скоєння нещасного випадку.

ТОВ «Пентагон-ЮА» регулярно зобов'язане надавати декларацію із земельного податку. Об'єктом оподаткування по земельному податку є земельні ділянки, а саме сільськогосподарські угіддя і землі поселень. Податковою базою є площа земельної ділянки.

Земельний податок на майбутній рік обчислюється в декларації.

Один раз на рік сплачується транспортний податок і заповнюється декларація, яка потім здається в Податкову службу. Податок розраховується окремо по кожному транспортному засобу, що знаходиться у власності підприємства.

Також щорічно проводиться перерахування зборів за негативний вплив на навколишнє середовище.

Автоматизація обробки бухгалтерської інформації прискорює процес обробки і дає можливість контролювати можливі помилки.

Стан податкового обліку на ТОВ «Пентагон-ЮА» знаходиться на середньому рівні.

Висновки до другого розділу

1. ТОВ «Пентагон-ЮА» розміщується на території Петропавлівського району Дніпропетровської області в селі Олександропіль.

Підприємство складається з одного виробничого підрозділу, що спеціалізується на виробництві продукції рослинництва, а саме вирощуванні озимої пшениці, ярих зернових, проса, кукурудзи на зерно, гороху та соняшника. Підприємство має укомплектований машино-тракторний парк, який по мірі можливості оновлюється.

2. Проведений фінансова-економічна аналіз діяльності ТОВ «Пентагон-ЮА», підтверджує, що підприємство є ліквідним та платоспроможним, фінансово стійким, рентабельним та забезпеченим основними та оборотними засобами.

3. Стан економічної безпеки підприємства характеризується як добрий. На підприємстві немає спеціалізованого відділу економічної безпеки, всі обов'язки, пов'язані з забезпеченням економічної безпеки покладені на працівників бухгалтерії.

4. Найбільш значущими складовими інформаційного забезпечення підприємства при забезпеченні його безпеки є бухгалтерський облік, а також податковий облік.

5. Основним внутрішнім документом, який регламентує порядок ведення організації обліку та формування інформації на підприємстві є Наказ про облікову політику підприємства.

6. Автоматизація обробки бухгалтерської інформації прискорює процес обробки і дає можливість контролювати можливі помилки.

Стан податкового обліку на ТОВ «Пентагон-ЮА» знаходиться на середньому рівні.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Обґрунтування необхідності вдосконалення організації інформаційного забезпечення на сільськогосподарському підприємстві

У бухгалтерському обліку кожної галузі існують свої нюанси, які не є винятком і сільське господарство.

Виробництво продукції рослинництва, їх переробка, будівництво, торгівля, громадське харчування, транспортні та інші види послуг - ось набір видів діяльності сільськогосподарського підприємства.

Нестача коштів не дозволяє сільськогосподарським товаровиробникам комп'ютеризувати облік, купувати інформаційно-довідкові системи, передплачувати фахові видання, відвідувати семінари, курси підвищення кваліфікації і т. ін.

Облік праці і заробітної плати є одним з найбільш складних ділянок роботи бухгалтерії. Витрати часу на ведення первинного обліку праці та її оплати в загальному обсязі облікових робіт великі. З метою зниження трудомісткості лічильної роботи і прискорення обробки первинних документів необхідно розробити заходи щодо вдосконалення цієї ділянки обліку.

Особливо велику увагу слід приділити спрощення розрахункових операцій, що разом з тим додасть їм точність, достовірність і оперативність відображення стану засобів у фонді оплати праці господарства.

Тим більше, що були виявлені такі недоліки заповнення первинних документів, а саме:

- при заповненні первинної документації не завжди заповнюються всі реквізити;
- дуже часто присутні виправлення, закреслення, підтирання;

- використовувані форми не відповідають елементам, необхідним при обліку;

- неузгодженість і дублювання інформації в реєстрах.

Наведені вище недоліки можна усунути, зробивши необхідні вдосконалення в розрахунковій відомості.

На складання розрахункової відомості, в якій здійснюються розрахунки по заробітній платі працівників господарства, витрачається досить багато часу. У зв'язку з цим в розрахункову відомість можна ввести додаткові графи, які будуть задовольняти потреби підприємства, при цьому, не порушуючи вимог, що пред'являються до первинної документації, а саме:

- дохід працівника з початку року;
- кількість дітей віком до 18 років;
- відрахування (на працівника, на дітей та інші);
- оподатковуваний база.

Дане нововведення дозволить скоротити час, що витрачається працівниками на допоміжні розрахунки по заробітній платі, і зменшить кількість виправлень у розрахунковій відомості.

Важливим є і питання про норми ПММ. У будь-якому господарстві є машини та трактори з «нульовою» балансовою вартістю, однак завдяки місцевим умільцям вони як і раніше експлуатуються. Часом техніка в 3-4 рази переробляє свій нормативний термін, і при цьому бухгалтер продовжує керуватися нормами, рекомендованими Міністерством транспорту. А адже підприємство може самостійно (на підставі контрольних заїздів) розрахувати і затвердити наказом керівника свої норми витрат ПММ. Але рідко хто це робить, адже податковим органам явно не сподобаються підвищені норми, а це викличе нові суперечки [25 с120].

У бухгалтерському обліку на сільськогосподарських підприємствах виникає необхідність розмежовувати витрати по виробничим циклам, які не збігаються з календарним роком: витрати минулих років під урожай поточного року, витрати поточного року під урожай майбутніх років.

Також в бухгалтерському обліку повинні чітко відображатися руху продукції на всіх стадіях внутрішньогосподарського обороту.

При обліку необхідно враховувати сезонність робіт і витрат.

У галузі рослинництва організація бухгалтерського обліку повинна будуватися так, щоб своєчасно і достовірно було враховано нерівномірний витрачання грошово-матеріальних і трудових коштів через сезонне характеру, а також різноманітного виду сільськогосподарських культур.

Тому аналітичний облік виробничих витрат організується строго за видами робіт, по культурах.

У виробничому процесі галузі рослинництва при виконанні конкретних робіт виробляють різні витрати (добрива, насіння, паливно-мастильні матеріали, амортизація машин) і трудові витрати. Всі ці конкретні витрати в бухгалтерському обліку повинні накопичуватися окремо, облік повинен вестися постатейно.

В цілому організація бухгалтерського обліку в ТОВ «Пентагон-ЮА» ведеться відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

При розгляді Наказу про облікову політику ТОВ «Пентагон-ЮА» виявлено, що графік документообігу не розроблений. Його відсутність саме по собі не тягне за собою будь-яких небажаних наслідків у вигляді штрафів і різного роду стягнень з боку законодавства, проте безконтрольність у сфері документопотоков може привести до великої кількості порушень, які в свою чергу можуть спричинити негативні наслідки. Такими порушеннями можуть бути:

- втрата документів;
- відсутність потрібних документів;
- несвоєчасна реєстрація документації;
- різні зловживання з документами.

В результаті це послаблює контрольну функцію бухгалтерського обліку та може призвести до несвоєчасності складання звітності і ослаблення економічної безпеки підприємства.

На наш погляд, графік документообігу необхідний, так як саме в ньому відбивається шлях руху для кожного документа, термін його надання в бухгалтерію, а також відповідальні особи.

На початковому етапі роботи зі складання графіка документообігу головний бухгалтер повинен встановити коло осіб, які звертаються з первинними документами, і довести до них в офіційному порядку відомості про правила оформлення первинних документів і терміни подання даних документів в бухгалтерію. Керівнику організації рекомендується оформити відповідний наказ по організації, в якому встановлюється відповідальність за несвоєчасне подання документів до бухгалтерії. Графік документообігу повинен містити по кожному документу організації наступні розділи:

- 1) найменування документа;
- 2) відповідальна особа за складання документа (посада та прізвище з ініціалами);
- 3) відповідальний за приймання документа (посада та прізвище з ініціалами);
- 4) термін надання документа в бухгалтерію;
- 5) відповідальний за приймання документа в бухгалтерії.

Графік документообігу передбачає оптимальне число виконавців для проходження кожного первинного документа і мінімальний термін його знаходження в будь-якому відділі організації.

Після складання графіка його необхідно затвердити наказом керівника і прикласти до облікову політику організації. Далі – в обов'язковому порядку довести до кожної особи, що бере участь в документообіг і вручити відповідну виписку, в якій визначається відповідальність за невиконання вимог документообороту.

На наш погляд, графік документообігу дозволить поліпшити контроль з боку бухгалтерії за роботою організації, підвищить ефективність облікової роботи. Зокрема, забезпечить своєчасне і якісне оформлення первинних облікових документів, передачу їх у встановлені терміни для відображення в бухгалтерському обліку, а також достовірність які у них даних.

При розгляді системи внутрішнього контролю організації ТОВ «Пентагон-ЮА» було виявлено, що в ній немає окремої особи, а тим більше служби, яка займалася б контролем.

Внутрішній контроль здійснюють начальники відділів, головний бухгалтер, керівник підприємства. Документально обов'язки щодо здійснення внутрішнього контролю не за ким не закріплені. Це може привести до виникнення помилок, а отже, - до прийняття неправильних управлінських рішень.

3.2 Удосконалення облікової політики підприємства для покращення інформаційного забезпечення підприємства

У сучасний період сільськогосподарські підприємства самостійно здійснюють організаційно-господарську та економічну політику своєї діяльності, тому особливої уваги потребують питання організації облікової системи, найважливішим елементом якої є облікова політика організації. У контексті реалізації державної аграрної політики дана проблема набуває особливої важливості в сільськогосподарських підприємствах, де бухгалтерський облік характеризується рядом особливостей, що відбивають специфіку агропромислового сектора економіки. Слід зазначити загальна вимога при формуванні облікової політики сільськогосподарського підприємства: організація повинна виходити з основоположних принципів і передумов.

Система бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств знаходиться в залежності від організації аграрного виробництва, організаційно-правової форми та спеціалізації господарства, але при цьому їй притаманні загальні риси, характерні для обліку в будь-якій галузі народного господарства.

Слід зазначити, що сільськогосподарські організації як правило, знаходяться на спеціальному режимі оподаткування зі сплатою єдиного сільськогосподарського податку, застосовуючи для формування доходів і витрат касовий метод. Але в бухгалтерському обліку факти господарської діяльності відображаються за методом нарахування.

В обліковій системі сільськогосподарських організацій використовується цілий спектр класифікації методів обліку витрат на виробництво продукції: простий, попроцесний, коефіцієнтів, виділення прямих витрат, попередільний, комбінований та інші.

Як правило, особливості ведення обліку в сільськогосподарських організаціях обумовлені застосуванням автоматизованої форми обліку на базі програми «1С: Підприємство», яка виконує багатовимірний аналітичний облік, кількісний облік, дозволяє автоматизувати підготовку первинних документів.

Робочий план рахунків підприємств передбачений обліковою політикою в режимі конфігурації програми «1С: Підприємство».

Для розрахунку зарплати і ведення кадрового обліку спільно з вказаною програмою може використовуватися конфігурація «Сільськогосподарське підприємство. Зарплата і Кадри».

Крім того, на наш погляд, можна внести ряд пропозицій по доповненню облікової політики для цілей бухгалтерського і податкового обліку у ТОВ «Пентагон-ЮА». В рамках бухгалтерського обліку необхідно:

- скласти список посадових осіб, які мають право отримувати грошові кошти під звіт, і визначити термін авансових звітів за виданими сумами. Крім цього, співробітник по поверненню з відрядження протягом

трьох робочих днів повинен буде надати, авансовий звіт про витрачену суму. Це допоможе прискорити процес обліку і поліпшити дисципліну на роботі.

- ведення графіку документообігу та покладання обов'язків по контролю за його дотриманням на головного бухгалтера.

- згідно ПКУ необхідно внести дані про термін корисного використання основних засобів. А саме, строк корисного використання основних засобів визначається за мінімальним значенням інтервалу термінів, встановлених для амортизаційної групи, в яку включено основний засіб відповідно до класифікації. У разі реконструкції, модернізації або технічного переозброєння строк корисного використання основного засобу збільшується до граничного значення, встановленого для амортизаційної групи, в яку було включено.

Проблеми управління дебіторською заборгованістю, з якими стикаються підприємства, досить характерні:

- немає вірної інформації про терміни погашення зобов'язань компаніями-дебіторами;

- не регламентована робота з простроченою дебіторською заборгованістю;

- відсутні дані про зростання витрат, пов'язаних з ростом розміру дебіторської заборгованості та часу її оборотності;

- не проводиться оцінка кредитоспроможності покупців.

Таким чином, для більш дієвого контролю підприємству можна порекомендувати виділити наступні етапи контролю:

- збір необхідної інформації про заборгованість;

- обробка отриманої інформації та її угруповання;

- розробка заходів щодо зменшення заборгованості;

- створення реєстру заборгованості.

При цьому необхідно щоб в ці плани залучені всі ланки підприємства. Тому, необхідно чіткий розподіл відповідальності між бухгалтерською, фінансовою та юридичною службами.

Розподіл функцій при цьому виглядає наступним чином.

Бухгалтерська служба реєструє платежі, нараховує штрафи, пені, формує «Реєстр дебіторської заборгованості», оформляє акти звірок, проводить переговори з підприємствами дебіторами, пропонує схеми погашення боргу.

Юридичний відділ в разі невдалого завершення переговорів направляє боржнику лист з проханням повернути заборгованість та претензію.

Фінансовий директор в разі, якщо виконання цих процедур не призводить до закриття боргу, приймає рішення або продати дебіторську заборгованість, або укласти договір цесії, факторингу або ж звертається до суду.

Головний бухгалтер відповідає за проведення інвентаризації заборгованості, формування резерву по сумнівних боргах і документальне оформлення списання безнадійних боргів з балансу організації.

Розглянемо докладніше кожен етап.

Бухгалтер по роботі з дебіторами і кредиторами повинні скласти реєстр заборгованості, для цього необхідна інформація в виставлених дебіторам рахунках, що не сплачені на даний момент, час прострочення платежу за цими рахунками, розмір безнадійної та сумнівної дебіторської заборгованості. Вся інформація формується в таблицю, яка може мати такий вигляд (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Реєстр заборгованості

Назва підприємства	№, дата рахунка-фактури	Сума, тис. грн	Сума оплати, тис. грн	Період прострочення
XXX	XXX	XXX	XXX	XXX

За даними такої таблиці буде видно, яка сума несплачені в строк і який період прострочення.

Серед основних заходів можна виділити наступні:

- 1) При несплаті в строк - дзвінок із з'ясуванням причин, формування графіка платежів;
- 2) Напрям попереджувального листа із зазначенням суми заборгованості та періоду, в який повинна бути погашена утворилася заборгованість;
- 3) Нарахування пені, штрафу, неустойки.

Якщо ситуація не змінилася всі документи що підтверджують заборгованість передаються в юридичний відділ, з метою подачі позову в господарський суд.

Дана схема має ряд переваг: за кожним етапом закріплені відповідальні особи, що посилює контроль, потім показує більш детально весь процес роботи з дебіторами на відміну від попередніх, але вимагає визначених трудових витрат від працівників, пов'язаних з виявленням причин несплати та розробки досудових заходів з погашення заборгованості.

Завданнями управління дебіторською заборгованістю є:

- обрання умов продажів, що забезпечують гарантоване надходження грошових коштів (тобто отримання передоплати в розмірі 50% на підставі умов договору, забезпечення великих сум дебіторської заборгованості заставою (матеріальними цінностями, майном, поручительством), використання вексельної форми розрахунків;

- встановлення знижок або надбавок для різних груп покупців з точки зору дотримання ними платіжної дисципліни (при дотриманні термінів платежів, а так само при достроковому погашенні заборгованості при подальшій роботі з покупцями і замовниками можна надавати зі знижкою супутні предмету договору послуги);

- зниження бюджетних боргів (при дотриманні термінів погашення заборгованості до бюджету і позабюджетні фонди зводиться до мінімуму ризик накладення штрафів і нарахування пені за прострочення платежів);

- оцінка можливих витрат, пов'язаних з дебіторською заборгованістю, тобто випущеної вигоди від невикористання коштів, заморожених у дебіторській заборгованості (наприклад, при достроковому отриманні сум дебіторської заборгованості отримані грошові кошти можна звернути на дострокове погашення кредитів, що знизить суму відсотків до сплати, або напрямок отриманих грошових коштів на закупівлю матеріалів, або направити отримані кошти на короткострокові фінансові вкладення).

Скорочення заборгованості дозволить збільшити грошову складову оборотних коштів, прискорить їх оборотність.

Для реалізації цього заходу передбачається:

- збільшити в складі пропонованих послуг частку номенклатурних позицій, що мають підвищений споживчий попит;
- збільшити частку передоплати;
- активізувати роботу юридичної служби щодо стягнення простроченої частини заборгованості.

Також для збільшення ефективності використання оборотних коштів (шляхом зниження періоду оборотності) рекомендується розробити заходи щодо реалізації та списання залежаних матеріалів, так як їх наявність призводить до «омертвіння» оборотного капіталу, зростання витрат на зберігання і т.ін.

Удосконалення організації і ведення бухгалтерського обліку призведе до покращення інформаційного забезпечення економічної безпеки на підприємстві.

3.3. Політика інформаційної безпеки у ТОВ «Пентагон-ЮА»

Вважаємо, що наряду з формуванням інформації про внутрішню та зовнішню середу підприємства треба також керівництву звернути увагу на її безпеку.

До теперішнього моменту на ТОВ «Пентагон-ЮА» не проводилася цілеспрямована розробка і впровадження політики інформаційної безпеки.

Використання методів захисту інформації було епізодичним і зводилося до встановлення безкоштовних антивірусних програм і фізичний захист (замикання приміщень на ніч).

Політика інформаційної безпеки визначає систему поглядів на проблему забезпечення безпеки інформації і являє собою систематизований виклад цілей і завдань захисту, правил, процедур, практичних прийомів і керівних принципів в області інформаційної безпеки, принципів побудови, організаційних, технологічних та процедурних аспектів забезпечення безпеки інформації на підприємстві [32].

Вважаємо, що основними об'єктами системи інформаційної безпеки на підприємстві повинні бути:

- інформаційні ресурси, необхідні для роботи. Інформація підприємства як ресурс має дуже велике значення для стабільного розвитку компанії. А стабільний розвиток підприємства - це благополуччя її співробітників, тому інформацію необхідно піддавати ретельному захисту. І цей захист можливо здійснити згідно з політикою інформаційної безпеки;

- інформаційні технології, регламенти і процедури збору, обробки, зберігання та передачі інформації, персонал розробників і користувачів системи і її обслуговуючий персонал;

- інформаційна інфраструктура, що включає системи обробки і аналізу інформації, технічні та програмні засоби її обробки, передачі і відображення, в тому числі канали інформаційного обміну і телекомунікації, системи і засоби захисту інформації, об'єкти і приміщення.

Основною метою політики інформаційної безпеки є захист суб'єктів інформаційних відносин від можливого нанесення їм матеріального, фізичного, морального чи іншого шкоди, за допомогою випадкового або навмисного впливу на інформацію, її носії, процеси обробки і передачі, а також мінімізація рівня операційного та інших ризиків [32].

Крім того, цілями інформаційної безпеки компанії є:

- захист економічних даних компанії;

- захист даних про розробки проектів;
- захист конфіденційності інформації клієнтів і співробітників;
- відповідність веб - сервісів, автоматизованих систем і внутрішніх мереж стандартам захисту інформації;
- захист майна підприємства.

Для досягнення основної мети забезпечення інформаційної безпеки необхідно вирішити такі завдання [32]:

- своєчасне виявлення, оцінка та прогнозування джерел загроз інформаційної безпеки, причин і умов, що сприяють нанесенню шкоди зацікавленим суб'єктам інформаційних відносин;
- створення механізму оперативного реагування на загрози безпеки інформації та негативні тенденції;
- створення умов для мінімізації та локалізації спричиненого збитку неправомірними діями фізичних і юридичних осіб, ослаблення негативного впливу і ліквідація наслідків порушення безпеки інформації;
- захист від втручання в процес функціонування інформаційної системи сторонніх осіб (доступ до інформаційних ресурсів повинні мати тільки зареєстровані в установленому порядку користувачі);
- розмежування доступу користувачів до інформаційних, апаратних, програмних і інших ресурсів, тобто захист від несанкціонованого доступу;
- забезпечення аутентифікації користувачів, що беруть участь в інформаційному обміні (підтвердження автентичності відправника та одержувача інформації);
- захист від несанкціонованої модифікації використовуваних програмних засобів, а також захист системи від впровадження несанкціонованих програм, включаючи комп'ютерні віруси;
- захист інформації обмеженого користування від витоку по технічними каналами при її обробці, зберіганні і передачі по каналах зв'язку;
- забезпечення криптографічних засобів захисту інформації.

Вирішення означених завдань може бути досягнуто:

- суворим урахуванням всіх підлягаючих захисту ресурсів (інформації про клієнтів, автоматизованих робочих місць співробітників);
- облік всіх дій співробітників, які здійснюють обслуговування і модифікацію програмних і технічних засобів корпоративної інформаційної системи;
- розмежуванням прав доступу до ресурсів в залежності від розв'язуваних задач співробітниками;
- чітким знанням і суворим дотриманням усіма співробітниками вимог організаційно-розпорядчих документів з питань забезпечення безпеки інформації;
- персональною відповідальністю за свої дії кожного співробітника, в рамках своїх функціональних обов'язків;
- застосуванням фізичних і технічних (програмно-апаратних) засобів захисту ресурсів системи і безперервної адміністративної підтримки їх використання.

Дана політика поширюється на всіх співробітників підприємства і вимагає повного виконання. Дана політика зміцнює загальну політику безпеки компанії. Весь персонал повинен бути ознайомлений і підзвітний за інформаційну безпеку в відношенні своїх посадових повноважень.

Директор відповідає за забезпечення відповідного опрацювання інформації на підприємстві в цілому. Кожен начальник відділу відповідає за те, щоб співробітники, що працюють під його керівництвом, здійснювали захист інформації відповідно до стандартів підприємства. Начальник відділу безпеки інформує групу керівників вищої ланки, надає консультативну допомогу співробітникам підприємства та забезпечує доступність звітів про стан інформаційної безпеки. Кожен співробітник підприємства відповідає за інформаційну безпеку як частину виконання своїх посадових обов'язків.

Таким чином, визначено основні завдання щодо організації політики інформаційної безпеки у ТОВ «Пентагон-ЮА» та шляхи їх вирішення.

Висновки до третього розділу

1. Удосконалення організації і ведення бухгалтерського обліку призведе до покращення інформаційного забезпечення економічної безпеки на підприємстві.

2. Для створення ефективної системи інформаційної безпеки підприємницької діяльності необхідно:

1. Здійснювати контроль над ймовірними каналами витоку інформації на підприємстві;

2. Здійснювати моніторинг доступу співробітників до корпоративних інформаційних ресурсів;

3. Зберігати архів операцій з документами;

4. Виявляти у вихідному потоці електронної пошти повідомлень, які можуть передбачати загрозу витоку конфіденційної інформації;

5. Виявляти у вихідному HTTP-потоці даних, які можуть передбачати загрозу витоку конфіденційної інформації;

6. Контролювати використання мобільних пристроїв зберігання інформації, пристроїв передачі інформації і комунікативних портів;

7. Архівувати поштову кореспонденцію;

8. Здійснювати моніторинг на рівні файлових операцій;

9. Контроль за діяльністю співробітників, доступу та використання ними лише тієї інформації, яка потрібна для роботи;

10. Правильний підбір кадрів, застосування матеріальних та моральних стимулів, створення сприятливого соціально-психологічного клімату всередині організації, створення можливостей для професійного росту, зниження плинності кадрів, формування «фірмового патріотизму».

Однак лише своєчасне та комплексне виконання усіх цих завдань може призвести до бажаного результату.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведених досліджень можемо зробити такі висновки.

1. Сприйняття стратегічного бізнес-оточення підприємства ґрунтується на інформації, яка містить у собі:

- дані про інших конкуруючих підприємствах;
- загального корпоративного позиціонування з точки зору досягнення стратегічних цілей підприємства;
- дані про конкурентні переваги і ресурсну базу окремих бізнес-одиниць підприємства.

2. Процес інформатизації крім блага несе істотні загрози безпеки суспільству, державі, підприємству. У будь-якій компанії постійно збільшується не тільки обсяг даних, одержуваних як з традиційних, так і нетрадиційних джерел, але зростає і кількість самих джерел.

3. Інформаційна безпека включає в себе:

- комп'ютерну безпеку (устаткування, що експлуатується та інформаційних технологій);
- безпеку інформаційно-обчислювальних мереж;
- боротьбу з електронним шпигунством;
- безпеку коштів комунікацій.

4. Інформаційне забезпечення - це сукупність форм документів, нормативної бази та реалізованих рішень щодо обсягів, розміщення та форм існування інформації, яка використовується в інформаційній системі.

Інформаційне забезпечення призначене для побудови системи кадрової безпеки, захисту майнових і немайнових інтересів компанії. Завдяки такому підходу може бути розроблена стратегія економічної безпеки підприємства.

5. Обліково-аналітична система виступає в якості надійного джерела інформаційного забезпечення процесів з підтримки стійкого функціонування підприємства, що підтверджується наступним:

- по-перше, облік виступає в якості найбільш повного джерела інформації про внутрішнє середовище і зовнішньому оточенні підприємства;
- по-друге, облік є одним з механізмів захисту як інформації, так і майна підприємства, і має контрольними і аналітичними властивостями;
- по-третє, облік і аналіз мають добре сформований методичний інструментарій діагностування як стану, так і процесів діяльності підприємства, які можуть бути адаптовані (з певним доопрацюванням) до потреб економічної безпеки.

6. ТОВ «Пентагон-ЮА» розміщується на території Петропавлівського району Дніпропетровської області в селі Олександропіль.

Підприємство складається з одного виробничого підрозділу, що спеціалізується на виробництві продукції рослинництва, а саме вирощуванні озимої пшениці, ярих зернових, проса, кукурудзи на зерно, гороху та соняшника. Підприємство має укомплектований машино-тракторний парк, який по мірі можливості оновлюється.

7. Проведена фінансова-економічна характеристика ТОВ «Пентагон-ЮА», підтверджує, що підприємство є ліквідним та платоспроможним, фінансово стійким, рентабельним та забезпеченим основними та оборотними засобами.

8. Стан економічної безпеки підприємства характеризується як добрий. На підприємстві немає спеціалізованого відділу економічної безпеки, всі обов'язки, пов'язані з забезпеченням економічної безпеки покладені на працівників бухгалтерії.

9. Найбільш значущими складовими інформаційного забезпечення підприємства при забезпеченні його безпеки є бухгалтерський облік, а також податковий облік.

10. Основним внутрішнім документом, який регламентує порядок ведення організації обліку та формування інформації на підприємстві є Наказ про облікову політику підприємства.

11. Автоматизація обробки бухгалтерської інформації прискорює процес обробки і дає можливість контролювати можливі помилки.

Стан податкового обліку на ТОВ «Пентагон-ЮА» знаходиться на середньому рівні.

Дослідження проблеми інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства дало змогу теоретично обґрунтувати та розробити такі рекомендації та пропозиції, спрямовані на вирішення ряду методологічних і практичних завдань.

1. Все підприємство бажано перевести на автоматизовану форму обліку, тому що необхідною передумовою високого рівня економічної безпеки є використання комп'ютерних технологій, збирання, обробки та зберігання економічної інформації.

2. Для розрахунку зарплати і ведення кадрового обліку пропонуємо разом з «ІС:Підприємство» використовувати конфігурацію «Сільськогосподарське підприємство. Зарплата і Кадри».

3. Необхідно розробити графік документообігу з метою вчасного надходження первинних документів до бухгалтерії та складання звітності.

4. Пропонуємо удосконалити Наказ про облікову політику підприємства.

5. Для створення ефективної системи інформаційної безпеки підприємницької діяльності необхідно:

1. Здійснювати контроль над ймовірними каналами витоку інформації на підприємстві;

2. Здійснювати моніторинг доступу співробітників до корпоративних інформаційних ресурсів;

3. Зберігати архів операцій з документами;

4. Виявляти у вихідному потоці електронної пошти повідомлень, які можуть передбачати загрозу витоку конфіденційної інформації;

5. Виявляти у вихідному HTTP-поточі даних, які можуть передбачати загрозу витоку конфіденційної інформації;

6. Контролювати використання мобільних пристроїв зберігання інформації, пристроїв передачі інформації і комунікативних портів;
7. Архівувати поштову кореспонденцію;
8. Здійснювати моніторинг на рівні файлових операцій;
9. Контроль за діяльністю співробітників, доступу та використання ними лише тієї інформації, яка потрібна для роботи;
10. Правильний підбір кадрів, застосування матеріальних та моральних стимулів, створення сприятливого соціально-психологічного клімату всередині організації, створення можливостей для професійного росту, зниження плинності кадрів, формування «фірмового патріотизму».

Однак лише своєчасне та комплексне виконання усіх цих завдань може призвести до бажаного результату.

Впровадження вищенаведених заходів у виробництво надають можливість підвищити оперативність та якість інформаційного забезпечення у ТОВ «Пентагон-ЮА».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров В. В. Алгоритмы и программы структурного метода обработки данных: монография / В. В. Александров, Н. Д. Горский. – Л.: Наука, 1983. – 208 с.

2. Болквядзе И.Р. Формирование системы мониторинга экономического состояния промышленного предприятия как фактор повышения эффективности системы управления. Дис. канд. экон. наук: 08.00.05 / Российский государственный экономический университет. – Москва, 2014. – 136 с.

3. Ву Тхієу Занг. Організація управління процесом адаптації підприємства: Автореф. дис. канд. экон. наук.: 08.06.01 / Східноукраїнський державний університет. – Луганськ, 1999. – 21 с.

4. Баранчев В. Стратегический анализ: технология, инструменты, организация // <http://www.management.com.ua>

5. Баринов А. Информационный суверенитет или информационная безопасность? [Текст] / А. Барсуков // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 1. – С. 70-76.

6. Безопасность предпринимательской деятельности: [учебн.] / Под общей ред. д.ф.н. Л.Д. Шарый. – М.: ВК, 2005. – 480 с.

7. Бендигов М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития // Менеджмент в России и за рубежом. - 2000. - № 2. - С. 17-30.

8. Березюк Л. П. Организационное обеспечение информационной безопасности [Текст]: навч. посібник / Л. П. Березюк. – Хабаровськ: ДВГУПС, 2008. – 188 с.

9. Борсуковский Ю. Подходы и решения: Информационная безопасность [Текст] / Ю. Борсуковский // Мир денег. - 2001. - № 5. - С. 41-42.

10. Босак І.П. Інформаційне забезпечення управління підприємством: економічний аспект / І.П. Босак, Є.М. Палига // Регіональна економіка : наук.-практ. журнал. – 2007. – № 4. – С. 193-195.

11. Бондаренко Є.Д. Особливості інформаційного забезпечення торгівельного підприємства / Є.Д. Бондаренко // Актуальні проблеми сучасної науки: П'ята всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.intkonf.org>.

12. Бурда І. Я. Економічна безпека підприємства та місце в ній кадрової безпеки // Ефективна економіка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=743>.

13. Benson V. Business Information Management / V. Benson, K. Tribe. – London: Ventus Publishing ApS, 2008. – 84 p.

14. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: [монографія] / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук, [за ред. Т. Г. Васильціва]. – Львів: ВИДАВНИЦТВО, 2012. – 386 с.

15. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

16. Грунин О. А. Экономическая безопасность организации / О. А. Грунин, С. О. Грунин. – СПб.: Питер, 2002. – 160 с.

17. Горбатюк О. М. Сучасний стан та проблеми інформаційної безпеки України на рубежі століть [Текст] / О. М. Горбатюк // Вісник Київського університету імені Т. Шевченка. - 1999. - № 14: Міжнародні відносини. - С. 46-48.

18. Горбатюк О. М. Сучасний стан та проблеми інформаційної безпеки України на рубежі століть [Текст]/ О. М. Горбатюк// Вісник Київського університету імені Т. Шевченка. – 2009. – № 14: Міжнародні відносини. – С. 46-48.

19. Горященко Ю.Г. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності: аналіз категоріально-понятійного апарату / Ю.Г. Горященко // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 4(8). – С. 236-242.

20. Годин В.В. Информационное обеспечение управленческой деятельности: учебник / В.В. Годин, И.К. Корнеев. – М.: Изд-во «Высш. шк.», 2001. – 240 с.

21. Губин Ю., Грон Ян. Современные методы анализа среды и их использования в стратегическом менеджменте. – Экономика Украины, 1999. - №10. – с. 90-94.

22. Евдокимов Ф.И. Экономическая безопасность – необходимое звено в планировании деятельности предприятия // <http://www.uran.donetsk.ua/~masters/2002/fem/borodina/library/lib3.htm>

23. Дикий А. П. Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / А. П. Дикий. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 21 с.

24. Денисенко М.П. Інформаційне забезпечення ефективного управління підприємством / М.П. Денисенко, І.В. Колос // Економіка та держава: наук.-практ. журнал. – 2006. – № 7. – С. 19-24.

25. Донець Л.І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.

26. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник / укл. І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2012.

27. Економічна енциклопедія: У трьох томах / Ред. кол. С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – Т. 1 – К.: Видавничий цент «Академія», 2000. – 864 с.

28. Закон України «Про власність» від 24.04.1991 р. // Закони України.- Т.1.- К., 1996.

29. Закон України «Про інформацію» від 2.10.1992 р. // Закони України.- Т.4.- К., 1996.

30. Закон України «Про підприємництво» від 7.02.1991 р. // Закони України.- Т.1.- К., 1996.

31. Захаров Е. Информационная безопасность или опасность отставания? [Текст]/ Е. Захаров// Права людини. -2000. - № 1 . -С. 3-5.

32. Зубок М. І. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: [навч. посібн.] / М. І. Зубок, В. С. Рубцов, С. М. Яременко, В. Г. Гусаров. – К.: ЦУЛ, 2012 – 226 с.

33. Игнатъев В. А. Информационная безопасность современного коммерческого предприятия [Текст]: монографія/ В. А. Игнатъев. – Старий Оскол: ООО «ТНТ», 2005. – 448 с.

34. Ильяшенко С. И. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. И. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3 (21). – С. 12-19.

35. Іванюта Т. М. Інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень / Т. М.Іванюта // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій. – 2010. – № 35. – С. 97–99.

36. Іванюта Т. М. Інформація як основний елемент ефективної діяльності підприємств в умовах ринкової економіки / Т. М. Іванюта // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій. – 2005. – № 17. – С. 89-91.

37. Іванюта Т. М. Організація ефективного інформаційного забезпечення підприємств / Т. М. Іванюта // Управління економічним розвитком держави та суб'єктів господарювання : [колективна монографія] / За ред. М. П. Денисенка та І. П. Мігус. – Черкаси : ТОВ «МАКЛАУТ», 2013. – С. 320-338.

38. Іванюта Т. М. Система економічної безпеки на сучасному підприємстві / Т. М. Іванюта // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: зб. наук. праць. – 2011. – № 30. – С. 48–58.

39. Іванюта Т. М. Сучасне бачення трактування економічної безпеки підприємства / Т. М.Іванюта // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій. – 2011. – № 41. – С. 63–67.

40. Іващенко О. В. Система фінансово-економічної безпеки підприємства / О. В. Іващенко, П. М. Четверіков / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/oct-2012>.

41. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: [навч. посібн.] / М. І. Камлик – К.: Атіка, – 2005. – 432 с.

42. Контроллинг как инструмент управления предприятием / Е.А. Ананькина, С.В. Данилочкин, Н.Г.Данилочкина и др.; Под ред. Данилочкиной Н.Г. М.: ЮНИТИ, 2002. – 279 с.

43. Коробчинський О. Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства / О. Л. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4 (94). – с. 41-45. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/APE/2009_4/41-45.pdf.

44. Куркін Н.В. Управління економічною безпекою розвитку підприємства: Монографія. – Д.: АРТ-ПРЕСС,2004. – 452 с.

45. Леденев Е.Е. Методика проведення SWOT-анализа // <http://rnc.edu.ru/doc/SWOT.doc> - 12.02.2004 р.

46. Линник О. І. Економічна безпека підприємства: поняття і підходи / О. І. Линник, Н. В. Артеменко, Н. Б. Токар. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/2889/1/Lynnyk_Ekonomichna%20bezpeka_2012.pdf.

47. Литвиненко О. Інформація і безпека [Текст]/ О. Литвиненко// Нова політика. -1998. -№ 1. -С. 47-49.

48. Локотецька О. В. Використання системного підходу при дослідженні економічної безпеки підприємства / О. В. Локотецька //

Вестник Национального технического университета «ХПИ». – Х. : НТУ «ХПИ», 2011. – С. 197-202.

49. Максимова В.Ф. Чи є альтернатива контролю? / Наукові праці Кіровоградського державного технічного університету. Економічні науки. Збірник наукових праць.- Вип. 5. - Частина 2. – Кіровоград: КДТУ, 2004. - С. 280-291.

50. Медяник А. Інформаційна безпека як складова економічної безпеки організації / матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (29-30 жовтня 2020р. м Дніпро) Дніпро: Видавничо-поліграфічний центр «Гарант СВ». – Том 1., 2020. – С. 96-97.

51. Медяник А., Погорєлова Т.П. Інформаційна безпека та методи захисту інформації/ А. Медяник, Т.П. Погорєлова // Облікова, фінансова та управлінська діяльність підприємств в умовах нестійкої економіки: колективна монографія / за заг. ред. І.П. Приходька – Дніпро: Пороги, 2020. - С. 346-355.

52. Медяник А., Погорєлова Т. Проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства/ матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (29-30 жовтня 2020р. м Дніпро) Дніпро: Видавничо-поліграфічний центр «Гарант СВ». – Том 1., 2020. – С. 99-100.

53. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства [Текст]: монографія / Л. В. Гнилицька; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К.: КНЕУ, 2012. – 305 с.

54. Ортинський В. Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1337101851278/ekonomika/sistema_ekonomichnoyi_bezpeki_pidpriyemstva#744.

55. Остроухов В. В. До проблеми забезпечення інформаційної безпеки України [Текст] / В. В. Остроухов // Політичний менеджмент. – 2008. – № 4. – С. 135–141.

56. Павликівська О.І., Папінко В.З. Контролінг - концепція стратегічного управління / Вісник Житомирського держ. технологічного ун-ту. Серія "Економічні науки". - 2004. - № 4 (30). - С. 204208.

57. Павлидис Т. Алгоритмы машинной графики и обработки изображений [Текст] / Т. Павлидис. – М.: Радио и связь, 1986. – 394 с. – [Електронний ресурс] // Портал: eknigu.com.

58. Проблема інформаційної безпеки // Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-7941-6.html>

59. Про захист інформації в автоматизованих системах: закон України [Текст]: [закон України: офіц. текст: за станом на 05 липня 1994 року]. -К.: Парламентське вид-во, 1996. -Т.7.

60. Прокоф'єв Д. М. Підприємницьке шпигунство в системі інформаційних злочинів // Украинский центр информационной безопасности / www.bezpeka.com/library/lib_aspect.html.

61. Садердинов А. А., Трайнев В. А., Федулов А. А. Информационная безопасность предприятия: Учебное пособие.2-е изд. —М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К». 2005. —336 с.

62. Скібіцька Л.І. Організація праці менеджера: навч. посібн. / Л.І. Скібіцька. – К.: Центр навч. літ-ри, 2010. – 360 с.

63. Судоплатов А. П. Безопасность предпринимательской деятельности: [практ. пособие] / А. П. Судоплатов, С. В. Лекарев. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 381 с.

64. Сухарева Л.А., Петренко С.Н. Контроллинг – основа управления бизнесом. – Киев: Эльга, НикаЦентр, 2002. – 208 с.

65. SWOT-анализ как инструмент стратегического менеджмента // http://www.big.spb.ru/publication/swot_analise.shtml – 20.01.2005 р.

66. Титаренко І.В. Удосконалення процесу інформаційного забезпечення як інструменту ефективного управління підприємством / І.В. Титаренко // Регіональна економіка: наук.практ. журнал. – Вип. 1(19). – С. 349-353.
67. Терещенко О.О. Контролінг у системі антикризового управління підприємством // Фінанси України.- 2001. - № 12. - С. 56-63.
68. Ткачук Т. Формування системи інформаційної безпеки бізнесу // Бізнес и безопасность, 2007. - №4. – с. 19-23.
69. Толкачева Е.В. Стратегический контроллинг в системе управления предприятием // Менеджмент в России и за рубежом. – 2004. - № 4. – С.109-117.
70. Токарев В. Применение SWOT-анализа при разработке стратегии фирмы // http://www.iteam.ru/publications/strategy/section_16/article_1551
71. Харкевич А.А. О ценности информации / А.А. Харкевич // Проблемы кибернетики, 1960. – № 4. – С. 14-21.
72. Худолій Л. М. Складові економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності / Л. М. Худолій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=455>.
73. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз: навч. посібн. / М.Г. Чумаченко. – К.: Вид-во КНЕУ, 2001. – 540 с.
74. Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетике / К. Шеннон. – М.: Изд. иностр. лит-ри, 1963. – 830 с.
75. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: підручник / З. Є. Шершньова; [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2004. – 699 с.
76. Шпак Н.О. Сутність та складові інформаційного забезпечення систем управління підприємством/ Н.О. Шпак// Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.7. -С.307-316.
77. Щербина В. М. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємств та установ / В. М. Щербина // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 10. – С. 220-225.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Процес конкурентної розвідки підприємства

